

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԱՏԵՆՈՅՑՈՐ “ՀԱՅ ԲՈՒԺԱԿ,,

Թիի 1

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՄԵՆՏՈՐԸ

ԻՆՉՊԷՍ ՍՆՈՒՑԱՆԵՄ ԵՐԱԽԱՍ

Հետևողութեամբ՝ ԷՕԺ. ԹԷՌԻԷՆԵ

Յօթ. Ս. ԹԱՇԱՆԱՆ

Հրատարակուած իբր յաւելում «Հայ Բուժակ»ի

613.95

Թ-23

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՅՊԱԿՐ. Յ. Մ. ՍԷՔԵԱՆ

1922

17.04.2013

613.95 4/2
Թ - 23

20 JUL 2010

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ “ՀԱՅ-ՐՈՒԺԱԿ,”

Թիի 1

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՄԵՆՏՈՐԸ

Ինքուղիս Սևոհանես Երանյան

Հետեւողութեամբ: ԷՕԺ, ԹէՌիէնի

ՅՕԲԹ. Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Հրատարակուած իբր յաւելուած «Հայ Բուժակի»

ՏՊԱԳՐ. ՍԱՆՃԱԳՃԵԱՆ
1921 Կ. ՊՈԼԻՍ

1007
70985

9260

Նուէր՝ Հայ Մայրերուն

ՏՕԲԲ. Թ. ԹԱՇԱԵԱՆԷ

Մ Ա Ս Ն Ա.

ԱՌՈՂՋ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ԴԻԵՑՈՒՄԸ

Երախաներու սնուցումը երկու որոշ ժամանակներու մէջ պէտք է ուսումնասիրել:

I.- Առաջին ութն ամիսներու միջոցին, որ առան սնուցումը պէտք է ըլլայ բացարձակապէս կաթով:

II.- Տրդ ամիսէն վերջի ժամանակամիջոցն է, որու միջոցին սնուցման մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կը ներմուծուին: Տղայոց խոժիք (ալիւրայիններու խաշածոյ) տալ. ու կաթէն կտրել եթէ տղան ձիծով է դիեցուած: Որով պէտք է ընդունինք երկու շրջանի բաժանումը:

1. Առաջին ութն ամիսներու մէջ սնուցում, դիեցման զանազան ձեւեր ու միջոցներ:

2. Գրդ ամիսէն սկսեալ սնուցում, առաջին խոժիք (bouillie)ներու գործածութիւն, կաթէն կտրել, սննդառութեան մէջ մտցուած յետագայ փոփոխութիւններ և այլն:

Պէտք է աւելցնել թէ՛ այս օրէնքներն մեծ մասով թէն կարելի կ'ըլլայ գործադրել. բայց և այնպէս շատ մը բացառիկ պարագաներ կրնան գոյութիւն ունենալ:

Արդարեւ ամբողջ որոշ գոյապատճառ մը չէ սննդա-

տուական ձևի փոփոխման համար: Հեղինակներու գաղափարները այս մասին համանման չեն և կան հեղինակներ որոնք կը յանձնարարեն առաջին խոթիքները տալ 11-12-13րդ ամիսներուն մէջ. իսկ ուրիշներ աւելի կանուխ:

Իրականութեան մէջ, պայմանով որ խիստ հսկողութիւն մը ըլլայ, տղաք երկու ձևին ալ կը վարժուին: Գլխաւորաբար ծծկեր տղաք աւելի հեշտիւ կ'առնեն առաջին խոթիքները:

Տարիքին առնթեր կան նաև ուրիշ պայմաններ, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ որոշել խոթիքներ տրուելու ժամանակը, ինչ որ պիտի բացատրենք:

Ս Ն Ո Ւ Յ Ո Ւ Մ

1. ԱՌԱՋԻՆ ՈՒԹՆ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԻՆ

ԴԻԵՅՈՒՄ-ԴԻԵՅՄԱՆ ՁԵԻԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԴԻԵՅՄԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ՁԵԻԵՐ

Ա.— ԴԻԵՅՄԱՆ ՁԵԻԻ ՄԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Նորածին երախայ մը երեք միջոցներով կրնայ սնանիլ:

Ա.— Բնական դիեցում (ծիծով)

Բ.— Արուեստական դիեցում (ծծօնով)

Այս երեք ձևերէն ո՞րը նախամեծար է: Գտասու

խանը կտրուկ և որոշ է: Բնական դիեցումը (կնօջ կաթը) առաւելապէս նախընտրելի է և այդ պէտք է ջամբել ամեն ատեն, բացի բացարձակ անկարելիութիւններէ:

Կնօջ կաթին գերակայութիւնը կարր իսկական սրնունդ իսկ է.—

Կնօջ կաթը երախային համար ոչ մէկ բանով բաղդատելի է, փորձարկական բժշկութիւնը զայս կ'ապացուցանէ և կաթին բաղադրութիւնն ալ կը բացատրէ:

Ա.— Փորձարկական բժշկութիւնը կ'ապացուցակէ.— (ծիծով և ծծօնով սնած տղաք)—

Պէտք է նկատի ունենալ թէ ժամանակէ մը ի վեր ծծօնով սնուցումը սկսած է ծիծով դիեցման տեղը բռնել: Աղքատ մայրերու համար, որոնք սովորաբար ստիպուած են դուրսը աշխատիլ յաճախ սա՛ անհրաժեշտութիւն մ'է, իսկ ալրոց հարուստ ու բաղդէն ժրպտածներուն համար հանգստութիւն մը. ասով կը ջընջուի սննտուն, թոյլ կը արուի աշխարհիկ այցելութեանց ու այս — կ'ըսեն — առանց անպատեհութեան տղուն համար: Այս վերջին պարագայութիւնը պէտք ունի բացատրուելու: Պիւտէն ծրագրապատկերով (graphique) մը երկու տեսակներու մէջ ալ մահերու թիւը ցոյց տրուած է: Ծծկերներու մէջ, բաղդատմամբ միւսներուն մահականութիւնը նուազ է: Այսպէս օգոստ. ամսուան ընթացքին ծծօնով սնածներէն 250 երախայ մեռած են փոխան 20 ծծկերներու, որով մահերու թիւը ծծօնով սնածներուն մէջ 12 անգամ աւելի զօրաւոր է: Եւ ասոնց մէջ ախտաւորութեան վրայ չենք խօսիր: Իրաւ է թէ՛ շնորհիւ խիստ օրէնքներու և ամլացման, ար-

ուեստական զիեցումը հին ատեններու վտանգները չու-
նի: Ենթահիւ խիստ հակողութեան Պիւտէն հասած է
այն անհաւատալի արդիւնքին որով մէկ տարուան ըն-
թացքին և յունիս, յուլիս, օգոստ. և սեպտ. ամիսնե-
րու մէջ ամառնային լուծումէ մահ չունենար արձանա-
գրելու:

Բայց պէտք է զանազան տեսակի եղելութիւններ
նկատի ունենալ: Կան տղաք, որոնք կովու կաթ առ-
նելով մէկ տեղ իրենց մօր ծիծն ալ կ'առնեն և քիչ
քանակութեամբ (խառն զիեցում). մին կը նպաստէ
միւսին մարսուելուն. թէ ինչպէ՞ս. պիտի տեսնենք:
Ասոնք նպաստաւոր պարագաներ են, որոնք կ'երեւան
Պիւտէնի վիճակագրութեան մէջ: Կան տղաք, որոնք
ծծօնէն ուրիշ բան չեն առներ, բայց առաջին շաբաթ-
ներու կամ ամիսներու ընթացքին ծիծով են սնաներ
և տրուած է իրենց կովու կաթը այնպիսի ժամանակի
մը մէջ ուր իրենց մարսողական խողովակը աւելի ըն-
դունակ էր զանոնք հանդուրժելու: Կան նաև տղաք
որոնք ծնածնուն պէս և կամ առաջին շաբաթներուն
իսկ կովու կաթով են սնաներ:

Ասոնց մէջ կրնան գտնուիլ տղաք, որոնք ծծկեր
տողոցմէ աւելի քաջառողջ են և կամ, ըստ Մարֆանի
աւելի քաջառողջ կ'երկւան: Գրեթէ միշտ իրարմէ զա-
նազանութիւն մը գունին, մարսողութիւն և սնանում
ծծկեր տղուն պէս միեւնոյն պայմաններուն մէջ տեղի
չեն ունենար:

Մատուցակալի այլազանութիւն. — Ծծկեր տղուն
մարսողութիւնը արագ է, կաթը քիչ կը մնայ աղիք-

ներուն մէջ, հոն նուազագոյն աղիքային նեխում կը
գոյանայ: Կղկղանքները աւելի առատ են, աւելի կը պ-
չուն, ոսկեգոյն դեղին, մանրէացուցակը աւելի պարզ
է, անօդակեաց և կրամ առնող մանրէ մը Bacillus
bifudis communisը կրնայ տեսնուիլ: Մարսողական
ախտաբարդութիւններ (complication) հազուադէպ են:
Ծծօնով սնած տղուն մօտ, մարսողութիւնը աւելի դան-
դաղ է, աղիքային նեխումները աւելի որոշ, կղկղանքը
աւելի սակաւ, աւելի տեգոյն, Մանրէացուցակը աւելի
խառն և բաղմամանրէական է, սննդական պատահար-
ները աւելի շատ են:

Սննդատակալի այլազանութիւն. — Ծծօնով սնած տը-
ղուն ծանրութեան պատկերը նուազ կանոնաւոր է, մի-
սերը թօղ են, անոնց մօտ ոսկրաթեքութեան և սովո-
րական հիւանդութեանց միտում կը նշմարուի:

Բ. — Չսննդակալի կարեւոր բաղադրութիւնը
զայն կը բացատրէ. — Արդօրե կնոջ կաթը որոշ կերպով
կը զանազանուի միւսներէն: Բաղադրութեանը մէջ
կան զանազանութիւններ զորս օտարալուծութիւնը կըր-
նայ ցոյց տալ, կան ալ որ չի կրնար (կենսաբանական
զանազանութիւններ):

1) Տարրաբանական բաղադրութեանց տարբերութիւն. —
Մարֆանի գրքէն ընդօրինակուած հետեւեալ տախտա-
կին մէջ կը տեսնուի թէ պանրինի, կարագի և կաթ-
նաշաքարի զանակութիւնները որոշ կերպով կը տար-
բերին զանազան տեսակ կաթերու մէջ:

	Պակիրի	Կարնէյր.	Կարագ
Կնոջ կար	կր. 15	կր. 63	կր. 38
Կովու կար	» 33	» 55	» 37
Այծի կար	» 40	» 43	» 47
Իշու կար	» 16	» 60	» 27

Ասոնք քանակական տարբերութիւններն են: Ստամոքսին մէջ տարբեր կերպով ձեւափոխութեան կ'ենթարկուին:

Իւրաքանչիւր տեսակի կաթ միեւնոյն կերպով չի մածնանար, հոս, ըսել կ'ուզենք միմիայն խմորներու աղդեցութեան տակ եղած մածնացումը զի թթուներու աղդեցութեամբ այլապէս կ'ըլլայ, կովու կաթը թեթեւօրէն կը մածնանայ, իսկ կնոջ կաթը բնաւ:

Կովու կաթը ամբողջովին կոյտի մը ձեւով կը մածնանայ, որու վրայ մարսողական յոյզերը թեթեւօրէն կ'ազդեն, կնոջ կաթը նուրբ և թեթեւ ծիներով կը մածնանայ, որոնք դանդաղօրէն կը չօքին և աւելի դիւրին կը մարսուին: Արդարև այս տարբերութիւնը իրականին մէջ երեւցածէն նուազ կը շեշտուին, ջեռուցումը, ամլացումը, ջրախառնումը մածնացման ձևը կը փոխեն, մածնացումը այն ատեն կնոջ կաթին մածնացման ձևին կը մօտենայ:

2) Կենսաքանակային սարքերու իւրեւնեք.— Կան նաև ուրիշ պայմաններ, լուծելի խմորները (Zymases) որոնք իրարմէ տարբեր են իւրաքանչիւր տեսակ կենդանիի կաթին մէջ:

Այսպէս կարելի է իւրաքանչիւր կաթի մէջ գանազանել երեք տեսակ լուծելի խմորներ:

ՆՇԱՅԱՄՈՐԸ (amylase) որ նշան ձեւափոխելու կարող է, չի գտնուիր կովու կաթին մէջ: Այս երեւոյթը առաջին անգամ նշմարուած է Պէշանի ու յետոյ Պուշիւի կողմէ, կը ցուցնէ թէ կնոջ ու կովու կաթերուն մէջ կայ հիմնական տարբերութիւններ որոնք ոչ մէկ բանով չեն կրնար ջնջուիլ:

Եւ այս մեզ կը բացատրէ թէ՛ ինչու կնոջ կաթով սնած տղաք կրնան երբեմն խռժիքներ առնել և ծծօնով սնանողները ոչ:

Իւղախմորը (Lipase). — Ճարպերը քաղցրենիի (glycérine) և ճարպային թթուներու բաժնոջ խմորն է: Բացի կաթէն կը գտնուի նաև երախաներու աղեաց և ստամոքսային յոյզին մէջ: Կնոջ կաթին իւղախմորը կովու կաթին էն աւելի զօրաւոր կը նկատուի:

Թրուախմորը (Oxydase). — Որ կնոջ կաթին մէջ չի գտնուիր: Կան նաև փաստեր, որոնցմով կ'ապացուցուի թէ միեւնոյն տեսակի կաթեր, միեւնոյն տեսակի կենդանիներու չեն յարմարիր: Օր. համար՝ գիտենք «Պուտէ»ի փորձերը. կենդանիի մը ներարկելով տարբեր կենդանիի մը կաթը, տեսած է թէ ներարկուած կենդանիին շիճուկը կը ստանայ միեւնոյն տեսակ այոյինքն ներարկուած կաթին սպիտակացնային տարբերը չօքել աալու յատկութիւնը: Այսպէս կնոջ կամ կովու կաթ ներարկուած հնդկախոզի (cobaye) շիճուկը կնոջ կամ կովու կաթին սպիտակացնային տարբերը չօքել աալու յատկութիւնը կը ստանայ: Չօքել աալու յատկութիւնը ինքնաթափու է որ յառաջ կուգայ մասնաւոր խմորի մը (precipitine) գոյանալէն: Ուրեմն երկու տեսակ կաթերով սնուցման հիմնական տարբերութիւնը կը կայանայ այս երեւոյթին մէջ:

Մայրական դիեցմամբ կուտանք մարդկային սպիտակուցներ, իսկ արուեստականով՝ օտար:

«Մօրօ» գիտած է թէ՛ ծծկեր երախաներու շիճուկը աւելի մանրէասպան է քան ծծօնով սնանողներունը: Եւ աւելին մօր կաթը երախային մարսողական գործարաններուն մէջ մարսուիլը ալիսալիսիս (leucocytose) չի պատճառէր, մինչդեռ անասնոց կաթով սնանողներ

րուն մօտ մարսողութիւնը տեղի կ'ունենայ ճիշտ թու-
նաւոր տարրի մը պարագային պէս և սպիտակախտ կը
գոյացնէ: Բայց ժամանակի ընթացքին այս երեւոյթ-
ներն ալ կ'անհետին որպէս սովորութեան հետեւանք:

Համպուրկէր կը յայտարարէ թէ՛ այլասեռ սպի-
տակուցները երախաներու աղեսաց վերնամաշկային
(épithélial) բջիջներուն համար թոյն են:

Պարզ է թէ կնոջ կաթը երախային համար ոովո-
րական սնունդ մը ըլլալէ աւելի բան մըն է, իր
ինքնայատուկ սնունդն է, ինչպէս կովու կաթը հորթին
համար:

Համասեռ կաթը իր մէջ կը պարունակէ այն ամէն
տարրերը որոնք իւր մարսողութիւնը պիտի դիւրացնեն.
որով հարց կը ծագի թէ նորածինի մը կազմաւորումը
զեւ լրացած չըլլալով արդեօք բաւականաչափ այդ
խմորներէն կրնա՞յ պարունակել:

Ըստ Մարֆանի, նորածինի մը գործարանաւորումը
զեւ լրացած չըլլալով, շատ քիչ քանակութեամբ լու-
ծելի խմորներ կրնայ արտադրել, Բայց բնութիւնը
նախատեսած ըլլալով այս պարագան, կը պատրաստէ
մօր գործարանաւորումին մէջ տարր մը որ այս երկու
պարագաներն ալ կը լրացնէ, ըլլալ դիւրամարս և պա-
րունակել լուծելի խմորներ, որոնք անհրաժեշտ են
մարսողութեան և սնանումի:

Այս տեսութիւնը մեզ կը բացատրէ խառն դիւ-
ցումին արուեստական դիւցման վրայ ունեցած գե-
րակայութիւնը: Երախան մօրը կաթէն կը ստանայ այն
խմորները զորս կ'օգտագործէ իրեն տրուած կովու
կաթը մարսելու:

II. Մայրական դիւցման գերակայութիւնը. — Ամէն
անգամ որ բացարձակ անկարելիութիւն մը չկայ տղան
պէսք է գիեցուի ծիծով:

Բնական դիւցումը կրնայ երկու տեսակ ըլլալ.

Ա. — Մօրը կողմէ դիւցում (մայրական):

Բ. — Ստնպուի մը կողմէ դիւցում (վարձկան):

Արդեօք այս երկու ձեւերէն միոյն կամ միւսին
դիմելու մէջ տարբերութիւն մը կայ:

— Ընդհանրապէս՝ այո՛:

Մայրը պարտի դիւցնել իր զաւակը երբ բացար-
ձակ նիւթական անկարելիութիւն մը չկայ: Սա՛ իր ա-
ւագ պարտաւորութիւնն է:

Ստնտուին վերաբերմամբ կարելի է բարոյական
տեսակէ մէջ բերումներ ի նկատ ունենալ: Օր. համար.
երկու տղաք, որոնք հաւասար իրաւունքներ ունին,
պարտք մըն է տղուն մօրմէն ունեցած իրաւունքը
պահպանել և թէ ստնտուի մը տղան միշտ մահուան
դատապարտուած է (զէշ պայմաններու տակ ճամբոր-
դութիւններ, թերի սնուցում և ին.):

Այս մասին շատ բան գրուած է: Միակ փաստար-
կութիւնը որ կայ սա՛ է թէ՛ մայրը պիտի ե դիւցնէ իր
սղան, իր եւ սղան շնորհիւ հաւար իսկ:

Արդարեւ տեսնուած է որ դիւցնող կանայք աւելի
չուտ ինքզինքնին կը գտնեն և նուազ ենթակայ են
յետագայ ժամանակներու մէջ արգանդային ախտերու:

Գալով տղուն, ան՝ չենթարկու իր այն զանազան
վտանգներուն, որ ստնտուի մը ընտրութեան ժամա-
նակ կատարուած խիստ մեծ քննութիւնք չեն կրնար

խուժափուժը արգելել: Աւելին բժշկական զննութիւն-
ները կ'ապացուցանեն թէ մօր կողմէ դիեցուած տը-
ղայք, ստնտուրի մը կողմէ դիեցուած տղոցմէն նուազ
ենթակայ են մարտողական գործարաններու խանգա-
րումներու (Մարֆան):

Վերջապէս երախային մօրը կողմէ դիեցուժը աւելի
բացարձակ է երբ հայրը, մայրը կամ երախան սիֆի-
լիզի ենթակայ են: Այս՝ դիեցնելու պատճառ մը չըլ-
լայէ զատ, այս հիւանդութեան տեսակէտով մօր կող-
մէն դիեցուժը սխալողական արահանջք մըն է:

III. ՀԵՏԵՒԱՆՔ.— Էն առաջ տրուած հարցումը
ձեռք առնելով հարցնենք. ի՞նչ ձեւով պէտք է դիե-
ցնել տղայ մը: Պատասխանը դիւրին է: Նախապատ-
ուութիւն կարգով պէտք է դիեցնել:

- 1) Մայրական դիեցմամբ.
- 2) Խառն դիեցմամբ.
- 3) Վարձկան դիեցմամբ.
- 4) Արուեստական դիեցմամբ:

Ուրեմն մեզ անկ է բացատրել զատ զատ իւրա-
քանչիւր դիեցման ձեւերը:

ՌԻՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԴԻԵՑՄԱՆ Ի ԻՐ ԱՔԱՆՋԻ ԻՐ ՁԵՒԻ

Ա.

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԴԻԵՑՈՒՄ

Երբ մայրը որոշէ բացարձակ կերպով դիեցնել իր
զաւակը պէտք է նկատի ունենալ.

- 1) Ծիծի ժամանակներու խիստ կանոնաւորում մը:
- 2) Ապահովել մօրը յարմար առողջութիւն մը:
- 3) Հարթել երբեմն դժուարութիւններ (դիեցման
պատահարներ):

4) Երբեմն դադրեցնել տալ կամ արգիլել կաթըն-
տուութիւնը (դիեցման արգելիչ պատճառներ):

Ուսումնասիրենք իւրաքանչիւր կէտերը.

1. Դիեցնակ կանոնաւորութիւն.— Դիեցման կանո-
նաւորութեան մէջ պէտք է նկատի ունենալ ծիծ տա-
լու ժամանակներու բաշխումը և տրուելիք կաթին
քանակը:

ա) Ծիծ սալու ժամանակներու բաշխումը.— Իրարմէ
կանոնաւոր կերպով անջատուած ժամանակներու մէջ
պէտք է կաթ տալ. ոչ մօտ մօտ և ոչ ալ ուշ ուշ:

Երբեմն հեղինակներու կողմէ ցոյց տրուած երկու
ժամուան միջոցը բաւարար չէ՛: Առաջին երեք ամիս-
ներու ընթացքին պէտք է $2\frac{1}{2}$ ժամը անդամ մը ծիծ
տալ, այսպէսով երախան 24 ժամուան մէջ 8 անգամ
առած կ'ըլլայ օրուան մէջ 7 ու մէկ ալ գիշերը:

Յաջորդ երեք ամիսներուն մէջ երեք ժամը անգամ մը պէտք է ծիծ առնէ, այսինքն 24 ժամուան մէջ 7 անգամ: 6 ամսու եղած ժամանակ 24 ժամուան մէջ 6 անգամ:

Իւրաքանչիւր ծիծ առնելուն ծծած կաթին քանակը բնական է կը շատնայ այնքան օրքան ծիծ առնելու թիւը կը քիչնայ:

— Ծծառութեան սեռողութիւնը.— Ի բաց առեալ առաջին օրերը ուր տղուն ծիծ առնելու ընդունակութիւնը այնքան զօրաւոր չէ և բացի կաթի քանակին սակաւութեան պարագային, ծծառութեան տեղութիւնը պէտք է շատ կարճ ըլլայ, 10 վրկն. կամ մէկ քառորդ ժամ առ առաւելն:

Բ.— Կարին փակալը.— Տղուն արուելիք կաթին քանակին մասին որոշ օրէնք մը գոյութիւն չունի. միևնոյն տարիքին մէջ երկու ծծկերներ, միևնոյն քանակով կաթը մէկուն համար կրնայ շատ գալ և միւսին համար նուազ: Երբեմն կիներ շատ հարուստ կաթ կ'ունենան և ուրիշներ աղքատ: Միայն կշիռն է որ ճիշտ տեղեկութիւնը պիտի տայ ու տրուած կաթին քանակը բաւական պիտի նկատուի երբ տղուն ծանրութիւնը բնականօրէն առաջ երթայ:

Ասոնք բտուելէ վերջ, երբեմն անհրաժեշտ կ'ըլլայ որ առաջին անգամ տեսնուած տղու մը մտաւորապէս օրքան կաթ առնելու պէտք սնննալը հասկնալ կուզուի: Ասոր նշանացոյցերն են տղուն տարիքը և իր ծանրութիւնը:

Ա.— Տարիքը ինչ կը ցուցնէ: Առաջին ամսուն և

յետագայ ամիսներուն մէջ միևնոյն կերպով չպիտի ընթանանք:

[1] Ա. ամիս.— յառաջդիմութիւնը շատ արագ է—էն շատ առաջին օրերուն — 7 րդ օրը անցնելէն վերջ կաթի քանակը նուազօրէն կը շատնայ: Այդ թուանշանները որոնք ցոյց պիտի տանք պէտք է իւր առաւելագոյն նկատել:

Հեղինակներու կողմէ նշանակուած թուանշանները իրերանման չեն: Թաոնիէի քլինիքին մէջ Պիււտէնի խօրհուրդներուն վրայ Բեռէ 45 նորածիններու վրայ գիտօգութիւն ըրաւ: Ասոնց ծանրութեան կշիռը կանոնաւոր կերպով կը բարձրանար և սեւէ խանգարում ցոյց չէին տար: Այս տղոց ծծած կաթին քանակը նշանակելով առած է միջինը:

Այս միջին թուանշաններն և Մարֆանիներն սա պէս են.

Տարիք	Ըս		Ըս	
	Բեռէի	Մարֆանի	Ըս	հեղինակին
			իր. ծծկերի մէջ	24 ժամ. մէջ
1 օր. կան	—	32	—	—
2 «	160	4ր. 120	20	160
3 «	285	« 280-350	30	240
4 «	360	« 350-400	40	320
5 «	430	« են.	50	400
6 «	470	« —	60	480
7 «	490	« —	70	560
8 «	500	« —	—	—
9 «	515	« —	—	—
10 «	540	« —	—	—

Բայց այս թուանշանները ինչպէս կարելի է միշտ ի մտի ունենալ: Յետագայ տարազը զոր պիտի ցոյց տանք միջինը գտնելու կը ծառայէ, Այս միջոցով գրտնուած թուանշանը բաւական կը մօտենայ Բէրէի ցոյց տուած թուանշաններուն, որուն բաղդատութիւնը ընել կարելի է ցուցակին մէջ: Ա. տարազը սապէս է:

« Ծծկերութեան թիւը 8 ըլլալով, երախան իւրաքանչիւր ծծկերումի 2 ըդ 7 ըդ օրն ալ մէջը ըլլալով պիտի առնէ այնքան 10 կրմ. որքան ինք օրական է:

Իւրաքանչիւր օրակսնին եւ իւրաքանչիւր ծծկերումի հաւեար 10 ակսն կրմ:

Այսինքն - առաջին եօթն օրերուն համար ե ի բաց առեալ առաջին օրը - կը բաւէ (10) ով բազմապատկել օրերու թիւը, հասկնալու համար թէ՛ տղան իւրաքանչիւր ծծկերումի համար որքան կաթ պէտք է առնէ: 7 ըդ օրէն մինչև ամսոյն վերջը, 7 ըդ օրուան քանակը անփոփոք կը մնայ, հետևաբար տղան առաջին ամսուն մէջ պէտք է առնէ այնքան ինչքան որ ցուցակին մէջ ցոյց է տուած:

Տարազին մէջ երեքս քառ թուանշաններն ու բժշկական փորձարկութեան ցոյց տուած թուանշաններուն մէջ գրեթէ բացարձակ նմանութիւն գոյութիւն ունի: Թէ ոիէն երկու տարազներն ալ բարձր կը դռնէ եւ տըրուելիք կաթի քանակը մէկ օր կ'ուշացնէ այսինքն 4 ըդ օրը փոխանակ իւրաքանչիւր ծծկերումի 40 կրամ տալու կուտայ 30 ե օրական 500 կրամի քանակը 15 ըդ օրէն առաջ երբէք չի տար:

2) Յետագայ ամիսներուն մէջ. — Քանակի բարձրացումը կը դանդաղի ե ճուր ամիսէն վերջ կաթի քանակը ալ չի բարձրանար: Ի ստորեւ ցոյց տրուելիք ցուցակին մէջ պիտի տեսնենք ըստ զանազան հեղինակներու իւրաքանչիւր ամիսներու մէջ տրուելիք կաթին քանակը: Այս թուանշանները միտք պահել դժուար է: Միայն կարելի է հասնիլ կիրարկելով յետագայ տարազը: « 24 ժամուան մէջ ճաշերու թիւը 8 ըլլալով, իւրաքանչիւր ծծկերումի քանակը ամիսի համար պիտի աւելնայ (10) կրամ: (10) կրամ աւելի իւրաքանչիւր ամիսի, եւ իւրաքանչիւր անշի հաւեար:

Այսպէս 10ական կրամի յաւելումը 1—7 ըդ օրերու համար, ե 10ական կրամ իւրաքանչիւր ամիսի համար — առաջին 5 ամիսներու մէջ:

Այս կանոնները գործնականին մէջ հետեւեալ թուանշանները կուտան:

58601
3001

Տարիք	ըստ հեղինակին			
	rus Մարժանի	rus Պուլսարի	Իւրաքանչ. ծծկումի	†24 ժամուան մէջ
Ա. Ամիս	—	550	70	580
Ա. ամս. մէջ	640	600	80	640
Բ. » »	800	700	90	720
Գ. » »	840	700	100	800
Դ. » »	910	800	110	880
Ե. » »	980	800	120	960

Ինչպէս որ կը տեսնուի այս թուանշանները Մար- Իճչպէս սնուցանել երախա Տօթ. 3. Քաւեան 3

Քանի և Պուշտոի թուանշաններուն միջինն են: Եկատի պէտք է ունենալ թէ 15 օրուան երախան կէս քիւօ կ'առնէ և 5 ամսու եղած ժամանակ գրեթէ կրկինը, ինչպէս որ իր ծանրութիւնն ալ 15 օրական եղածին կրկինն է:

Երբ տղուն ծծկերութիւր 7 է 24 ժամուան համար, բնական է իւրաքանչիւր ծծկերութի առած կաթն ալ աւելի շատ կըլլայ:

Միւսոյն օրէնքը նորէն կարելի է դործադրել: Այդ պարագային պէտք է իւրաքանչիւր ծծկերութի վրայ աւելցնել 10 կրամ, նորէն 7 ծծկերութի հաւաքական քանակը նախապէս գոյացած քանակին հաւասար կըլլայ: Ինչ որ կը տեսնուի հետեւեալ ցուցակին մէջ:

Տարիք	Տ հաշ	Պումար	Գ հաշ	Պումար
1 ամսու	80 կր.	640	80+10	630
2 »	90 »	720	90+10	700
3 »	100 »	800	100+10	770
4 »	110 »	880	110+10	840
5 »	120 »	960	120+10	910

Շատ մը պարագաներու մէջ ինչպէս որ ըսած եմ, լաւագոյն է և օգտակար առաջին երեք ամիսներու մէջ օրական 8 և իւր երեք ամիսներու մէջ 7 ճաշ տալ: Եւ նորէն կը կրկիննք, այս թուանշանները մեզ լուսա-

բանող կէտեր են, բայց որոնք փոփոխական կրնան ըլլալ տրուած կաթին մենդական արժէքին հետ և սա պէտք է հակաշտուի ծանրութեան կշիռը քննելով:

Բ. — Տղուն ծանրութեանը ձեռք քերուած ցուցումներ. — Փոխանակ տղուն տարիքը նկատի ունենալու ծանրութիւնը իրր գնահատման հիմ բռնելով միեւնոյն արդիւնքին կրնանք հասնիլ:

1) Ճաշի վրայ գնահատում. — նախորդին պէս պարզ տարագ մը ցոյց կրնայ տալ թէ, որոշ ծանրութեամբ տղայ մը որքան կաթ կրնայ առնել, իր ծանրութեան առաջին երկու թուանշանները 2ով բազմապատկել բաւ է, մինչև տղան 5 քիւօ ըլլալը օրական 8 ճաշ պէտք է առնէ, 5 քիւօն անցնելէ վերջ 7 ճաշ:

Օրինակ. — 2 ամսու տղայ մը որ 4 քիւօ 500 կրամ կը կշռէ, եթէ առաջին երկու թիւը, 45ը երկուքով բազմապատկենք, կուսենանք 90, մէկ ճաշի համար և 8 ճաշի համար 720, ինչ որ ճիշտ երկու ամսուան տրվելի մը բաւարար կաթի քանակն է:

Ուրիշ օրինակ. — 5 ամսու տղայ մը որ 6 քիւօ 700 կրամ կը կշռէ, միեւնոյն կղանակով $67 \times 2 = 134$ գոր կը բազմապատկենք 7ով $134 \times 7 = 938$ կրամ կաթ օրական, ինչ որ 5 ամսու տղեկ մը պիտի առնէ:

Այս կանոնը ի գործ դնելով կուսենանք վերեւ ցոյց տրուած թուանշաններու գրեթէ համանման թիւեր:

Ըստ յետագայ ցուցակի եթէ բազդատութեան գնենք աւելի լաւ կրնանք հասնալ:

Տարիք	ծանրութիւն	Ըստ ծնր. հասո. քուանց.		Ըստ տարիքի հասո. քուանց.	
		Իւրաքանչ. ծծկերումի	24 ժ.	Իւրաք. ծծկերումի	24 ժ.
Ա. Ամս.	—	—	—	—	—
1 ամս.	3.700	74 — 8 ծծկ.	592	80 8 ծծկ.	640
2 »	4.500	90 — »	720	90 —	720
3 »	5.250	104 7 ծծկ.	728	100+10 7 ծծկ	770
4 »	6.—	120 —	840	110+10 —	840
5 »	6.700	134 —	938	120+10 —	910

24 Ժամուան հասար հաւաքական գնահատում

Տղուն օրական ոտճիկը զանազան կերպերով է գրնահատուէր: Ըստ Մօռէլի ծանրութեան $\frac{1}{10}$ ի չափ կաթ պէտք է առնէ տղան: Ըստ Վառիօի $\frac{1}{7}$ ը և ուրիշներ Մէրիի պէս կ'ընդունին $\frac{1}{10}$ ի համեմատութիւնը, բայց կաւելցնեն 150—200 կրամի հաստատուն քանակ մը:

Այս զանազան կանոնները զործնականին մէջ կուտան հետեւեալ թուանշանները.—

Ծանրութիւն	Տարիք	Ծանրութեան $\frac{1}{10}$ ը	Ծանրութեան $\frac{1}{7}$ ը	Ծանրութեան $\frac{1}{10}$ ը+200 կր.
3 ք. 700	1 ամիս	370 կրմ.	528 կրմ.	570 կրմ.
4 ք. 500	2 »	450 »	630 »	650 »
5 ք. 250	3 »	525 »	750 »	725 »
6 ք. —	4 »	600 »	857 »	800 »
6,700	5 »	670 »	957 »	870 »

Արդարեւ երկու սիւնակներուն մէջ երեւցած թուանշանները գրեթէ համանման են և այն բաւարար քանակութիւնը, որով տղան պէտք է սնանի եւ ըստ մեզ մէկ տասներորդի համեմատութիւնը շատ տկար է նա մանուաւնը առաջին 5 և 6 ամիսներուն համար: Այս ըստ ծանրութեան գնահատումը, հակառակ իր առերեւոյթ ճշտագրութեան, շատ անգամ պակասաւոր կըլլայ: Այդ՝ արժէք կ'ունենայ երբ տղան բնականոն կերպով կաճի: Եթէ տարիքին և ծանրութեանը մէջ շատ խոշոր անհամեմատութիւն մը կայ, մէկ բառով եթէ շատ առաջացած ծիւրական վիճակ մը գոյութիւն ունի, նախօրոք ցոյց տրուած ստրագիւտեան ակզործարարի եւ:

Այս պարագային ըստ ծանրութեան հաշուուած քանակները անբաւական են: Ու ինչպէս որ պիտի բացատրուի աւելի վերջերը, ծիւրումի ենթակայ երախայ մը աւելի իր տարիքին համեմատութեամբ պէտք է սընանի քան ծանրութեանը:

Գ.— Կշիռով հսկակշտում.— Ծանրութեան կշիռը

Նախապէս ցոյց տրուած տարիքները պէտք են հակադուրի կշիռով, զանոնք կիրարկելէ առաջ պէտք է վստահ ըլլալ թէ տղան բնականոն աճում մը ունի: Քանի մը օրերու մէջ պէտք է հաստատել թէ ծանրութեան կշիռը կանոնաւոր կերպով կը կազմուի:

Ծանրութեան կշիռը ձեռք կը բերուի տղուն ծանրութիւնը ամէն օր արձանագրելով:

Առաջին չաքաթներուն մէջ այս կշռումները պէտք են ըլլալ առօրեայ: Աւելի ետքերը չաքաթը երկու անգամ կշռել բաւական է:

Սա՛ աւագ կարեւորութիւն ունի և տղուն աճումը գնահատելու լաւագոյն միջոցն ու վերեւ յիշուած տուրքներուն անհրաժեշտ հակակշիռն է, այս միջոցով է որ կրնայ հաստատուիլ թէ՛ տղան իրեն անհրաժեշտ կաթը կ'առնէ և այդ իրեն յարմար կուգայ:

Սրգ՝ ծծկերի մը ասթիւ երբ բժիշկին կը դիմուի, առաջին հարցումը որ կընեն սա է. Տղան բնականոն աճում մը ունի՞, իր սննդառութիւնը պէտք է փոփոխութեան ենթարկել: Այս հարցումները առերեւոյթ կերպով շատ պարզ կ'երեւին, բայց իրականին մէջ յանկարծակիի եկած բժիշկ մը բաւական նեղ դրութեան մէջ կը ձգեն: Սրգարեւ կան բազմաթիւ և մանրամասն տախտակներ, ծանրութեան կշիռներ, որոնք թոյլ կուտան ճշգրտօրէն պատասխանել: Բայց ինչպէս ի մտի ունենալ միշտ այս թուանշաններու տախտակները, ծանրութեան կշիռները, որոնք խրաքանչիւր ասթիւ եւ տարիքի համար զատ զատ են: Ինչ որ պէտք է այս օրինակ պարագաներու մէջ թուանշանները չեն, այլ օրէնք մը, տարազ մը, որու կիրարկումով կարելի ըլլայ հարկ եղած պատասխանը ձեռք բերել, ինչպէս որ սննդական ուժիկը արագօրէն գոյացնել կարելի եղաւ նոյնպէս եւ օրէնքով մը կրնանք ցոյց տալ այն ծանրութիւնը որ երախան պէտք է ունենայ:

Այս հաշիւը հաստատելու թոյլատու եղող օրէնքը ծագում կ'առնէ ի ստորեւ ցոյց տրուած հաւաստումներէն:

1) Տղան 5 ամսու եղած ժամանակ, ծննդեան ա-

տենի ծանրութեան կրկինը ունի, մէկ տարեկան եղած ժամանակ երեք անգամը:

2) Առաջին 5 ամիսներուն մէջ ամսական աճումը շուրջ 700 կրամ է, յետագայ ամիսներուն մէջ կիսով չափ այսինքն շուրջ 350 կրամ է: (*)

Այսինքն օրական աճումը առաջին հինգ ամիսներու մէջ պիտի ըլլայ 25 կրամ և յետագայ ամիսներուն մէջ կիսով չափ:

Զանազան սարիֆներու ծանրութեան սահմանը

Տարիք	Ըստ Մառճանի	Ըստ Պուսոյի	Ըստ Երկնակիցի
Ծնունդ	3. 250	3. 250	—
10րդ օր	3. 250	3. 250	—
1 ամիս	3. 700	4.	3. 950
2 —	4. 500	4. 700	4. 650
3 —	5. 250	5. 350	5. 350
4 —	6. —	5. 950	6. 050
5 —	6. 700	6. 500	6. 750
6 —	7. 150	7. —	6. 850
7 —	7. 600	7. 450	7. 200
8 —	7. 900	7. 850	7. 550
9 —	8. 200	8. 200	7. 900
10 —	8. 500	8. 500	8. 250
11 —	8. 800	8. 750	8. 600
12 —	8. 950	8. 950	8. 950

(*) Այս թուանշանները մօտաւորապէս են եւ կը հեռանան քիչ մը իրականութենէն: Պէտք է նկատի ունենալ թէ առաջին ամսուան աճումը նուազ է (500 կրամ): Տղան ծննդուն յաջորդօրէն իր ծանրութենէն կը կորսնցնէ, սրովհետեւ եր կռկղանքը (meconium) դուրս կը հանէ եւ 10րդ օրը իր ծննդեան ատենի ծանրութիւնը կ'ստանայ:

Ուրեմն յետագայ տարազը ցոյց պիտի տայ թէ տը-
ղան ինչ ծանրութիւն պէտք է ունենայ եւ միևնոյն ա-
տեն թոյլ պիտի տայ հասկնալ թէ իր անդառուժը լաւ
պայմաններու մէջ տեղի ունեցած են: Առաջին հիւնդ ա-
միսներուն մեջ, ամսական աճուժը 700 կրամ ըլլալով,
տղուն ունենալիք ծանրութիւնը գտնելու համար բա-
ւական է այս (700) թուանշանը բազմապատկել ամիս-
ներու թիւին հետ եւ վրան աւելցնել ծնած ժամանակի
ծանրութիւնը: Օրինակ՝ առնենք 4 ամսու տղայ մը,
700ը կը բազմապատկենք 4ով, կ'ուսննանք 2800, ա-
ւելցնենք վրան ծնած ժամանակի ծանրութիւնը 3250
կ'ուսննանք $2800 + 3250 = 6,050$. մտաւորապէս տախ-
տակներն ալ նոյն թուանշանները կուտան:

Յացորդ 5 ամիսներու մեջ.— Հաշիւը միևնոյնն է:
Գիտենք որ 5րդ ամսուանին ծանրութիւնը, ծնած ժա-
մանակուան ծանրութեան կրկինն է, ասկէ յետոյ ա-
ճուժը ամսական չուրջ 350 կրամ է: Որով կը բաւէ
բազմապատկել 350ով 5րդ ամիսէն վերջ եկած ամիս-
ներու թիւը, եւ վրան աւելցնել 5րդ ամսուան ծան-
րութիւնը: Օրինակ՝ առնենք 9 ամսու տղեկ մը 350ը
կը բազմապատկենք 4ով (5-երորդէն մինչեւ 9րդ ամիս,
կ'ուսննանք 4 ամիս) արդիւնքը կըլլայ 1400 եւ վրան
կ'աւելցնենք 5րդ ամսու եղած ժամանակի ծանրու-
թիւնը, որ ծնած ժամանակի կրկինն է՝ 6500. այսպէս
կ'ուսննանք $1400 + 6500 = 7500$ կը տեսնուի թէ այս
տարազով ձեռք բերուած արդիւնքը շատ քիչ կը տար-
բերի տախտակին մէջ երեւցած թուանշաններէն:

ԴԻԵՅՆՈՂ ՄՕՐ ՄԸ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Առողջապահական օրէնքները երկու բառի մէջ
կրնան ամփոփուիլ, պէտք է զգուշանալ անկէ բանէ, ո-
րով կրնան խարստել կարիս ֆակակը կամ որակը:

Պէտք է ծծկան մօր մը ուժերը լաւ օգտագործել,
որպէսզի կարելի ըլլայ երկար ու բաւականաչափ կա-
թնատուութիւն մը ապահովել:

ՍԵՈՒՆԴՆԵՐ.— Դիւցնող կին մը, սովորական վի-
ճակէ աւելի պէտք է ուտէ եւ խմէ: Մնուողներու մե-
ծազոյն մասը արտօնուած է:

Պէտք է արգելիլ երբեմն սնունդներ եւ ըմպելի-
ներ, սխտորը, ծնեփեկը, (asperge), կանկաւոր կրնան
անհաճոյ համ մը տալ կաթին: Առատ քանակութեամբ
անարատ գինին եւ ոգելից ըմպելիները երբեմն պա-
րագաներու մէջ՝ երախային կրնան ջղաձգումներու
(convulsions) պատճառ ըլլալ:

Կ'ըսուի թէ՛ նշայեղեններն ու գարեջուրը կրնան
աստիճան մը կաթին քանակը աւելցնել: Այս ապա-
ցուցուած չէ:

Ընդհանուր պոստքապահութիւն.— Անհրաժեշտօրէն
պէտք է որ պիւշնող մայր մը հանդարտ ու կանոնա-
ւոր կեանք մը անցընէ, կանուխ պատկի եւ ուշ ելլէ:
Պէտք է հրաժարի պարանոցէաներէ, երեկոյթներէ եւ
այս՝ թէ իր եւ թէ տղուն օգտին համար: Ամէն յու-
ղում ասթոյ բանէ պէտք է զգուշանալ:

Դեղեր.— Դիւցնող մայրը պէտք է զգուշանայ բա-
ւճակաւ սնուցանել երախային Սօֆ. 3. Թաւանսի

ցի անհրաժեշտ պարագաներէ, դեղ առնելէ: Արգարեւ անոնցմէ ոմանք կաթին միջոցաւ կը տարհանուին (s'éc. limine) և կրնան երախային մէջ այսօգէտով գոյացնել խանգարումներ, ոմանք ինչպէս անթիբիոթինը եւլն. կը նուազեցնեն կաթին քանակը: Ասոնցմէ դուրս պէտք է ձգուին մաքրողականները, որոնք յանիրաւի արգիլուած են: Իրաւ է թէ խիստ լուծում մը կրնայ կաթին քանակը պակսեցնել, բայց անվնաս կերպով կարելի է տալ թեթեւ մաքրողականներն ու լուծողականները:

Գ.— Դիւնագրուելիք դժուարութիւններ, դիւնցնան պատահարներ.— Երբեմն պատահարներ անկարելի կ'ընեն մօրը դիւնցումը: Այս գծուարութիւնները կրնան ներկայանալ առաջին օրերուն կամ աւելի ուշ և ասոնք կրնան առաջ գալ կամ մօրը եւ կամ տղուն կողմէ:

Նկատի առնենք այս զանազան պարագաները:

Տղան ծիծ չուզերստենել (նորածիններու ան ախորժութիւն, (anorexie des nouveaux-nés) չի կրնար առնել (բերանի վատակազմութիւն, ի ծնէ տխեղութիւն), առաջին օրերէն իսկ մարտողական խանգարման նշաններ ցոյց կուտայ, և կամ անժամ կշիռը շատ դէշ կ'ընթանայ:

Նորածիններու անախորժութիւնը.— (anorexie des nouveaux-nés): Երբեմն տղաք թէեւ լաւ կազմուած կը մերժեն ծիծ առնել, և եթէ առնեն իսկ, շատ աննշան քանակութեամբ կաթ կը ծծեն. այդ պարագաներուն նախ պէտք է փնտռել թէ այդ պնդութեան նետեւաքով է (Թառնիէ և Շանթոէօյ): Երբեմն պարա-

զաներու մէջ քանի մը օրուան համար պէտք է դիմել միջոման (*) (gavage):

Բերանի վատակազմութիւնը.— Երբեմն բերանի վատակազմութիւններ (malformations bucales) կրնան քիչ կամ շատ ծծումը անհանգստութեան ենթարկել:

Օրինակ. Երթնատութիւնը (bee-de-lièvre), Թէև այս հիւանդութեան առաջին աստիճանին մէջ կարելի կ'ըլլայ երախան դիւնցնել: Այդ պարագային կշիռը մեղի պիտի սպանովէ թէ կաթնածծումը իրական է: Արդարեւ այս տեսակ տղայոց մէջ կան որ երբ ծիծ տանք, ծծելու պէս կ'ընեն, բայց չեն ծծեր: Այս պարագային պէտք է դիմել դալուով սնուցման, որովհետեւ այն ատեն ծծոնով դիւնցումն ալ այնքան անկարելի է որքան ծիծումը:

Ի ծնէ սխեղծութիւն (Dobilité congénitale).—Տխեղծ տղաք երբեմն ծծելու ուժ չեն ունենար, կամ մէկէն խանգարումներ կ'ունենան: Այս հարցը պիտի ուսումնասիրուի գիրքին երկրորդ բաժնին մէջ:

Մարսոզակիս խակարումներ—Գեշ ծանրութեան կշիռներ.— Շատ անգամ անիրաւ տեղը կը զրպարտուի մօրը կաթին օրակը և կը յայտարարուի թէ մօրը կարը սղուն չի գար. նախ պէտք է օրոնել թէ այս խանգարումները ուրիշ պատճառի մը արդիւնքը չեն: Զորօրինակ. ի ծնէ տխեղծութիւն, թոքային ուսականութիւն ժառանգական կամ դանդաղ դը-

(*) Երբեմն ըստ Ալեքսէնի տղան ծիծ առնելը իսպառ մերժելուն, ծիծով դիւնցումէ ետ կենալ պէտք կ'ըլլայ:

նացք ունեցող սփիլիզ և կամ ծծկերումի ժամանակներու գէշ կարգաւորում մը: Այս պարագաները պիտի ուսուցնասիրուին աւելի կտքերը:

Կնոց կարիկ հակդէպ ակնակողութեամբիս. — Կանար զաք որոնք չեն կրնար հանդուրժել կնոջ կաթը: Ատոր շատ մը պարագաները նշմարած եմ, նոյնիսկ եթէ ստնտու մը բռնուի, տղուն վիճակին մէջ բարելաւում չի տեսնուիր, և միայն արուեստական դիւրուածը կրնայ օգտակար ըլլալ:

Իժուարութիւններ, որոնք մօրը կողմն են. — Երկու կարգի պատճառներէ կը գոյանան, կամ տեղային կնձուտութիւն մը գոյութիւն ունի որ ծծկերումը դժուարութեան կը բաղխէ եւ կամ կարի հոնտան մեջ ստուկանտութիւն մը կայ:

Տեղական կնձուտութիւններն են պտուկին գէշ կազմութիւնները, ճաթուկներն և կամ ծծին խրցումը (engorgement du sein):

Պտուկին վիճակը. — Պտուկը այնպէս մը կազմուած (հարթ պտուկ, պտտածե պտուկ) կ'ըլլայ որ տղան ծիծ առնել կը մերժէ և կամ գէշ կ'առնէ: Յաճախ քիչ մը համբերութեամբ այս վիճակին առաջքը կ'առնուի: Արդարեւ ծծումը ծծին պտուկները երկարելու, ձեւ տալու մէջ չպիտի ուշանայ:

Ճարտասովներ (crevasses). — Այդ պարագային ծրծկերումները դժնդակ կըլլան մօր համար: Գրեթէ չաճախ կարելի է դարման տանիլ այս վիճակին և շատ ունակել կաթ տալ գործածելով արուեստական պր-

տուկներ որոնք կեղծատոխն (téterelles) կը կոչուին: Ծծկերումներու բնգմէջ եւ կտքը պէտք է պտուկը ապանելակ թագ վիրապատումն ընելով (pansement humide) նախապատուօրէն այբօլախառն ջուրով եւ կամ թեթեւօրէն այբօլով թոջուած շղարչներով ու հսկել առաւելագոյն զորն րեւելն:

Երկարատու ճաթուտութիւններուն պատճառը հոն է, անհրաժեշտ է որ տղուն ծիծ տալէ առաջ ըստ Մարֆանի $\frac{1}{4000}$ ի սիւպլիմէի լուծուցով թոջուած բամպակով մը դպուի շրթունքներուն, լեզուին, այտերուն և լինաներուն: Այս տեսակ պարագաներու մէջ լաւագոյն արդիւնք տուող դարմանը ճաթուտութիւններուն վրան ամրացած լանօլին քսելն է:

Պաշար եւ սխիւքի խցումը. — Երբ պաշար կազմուած է հիւանդ կողմով կաթ տալը բացարձակապէս դադարեցնելու է (*): Յաճախ կաթնարեր խողովակներու թեթեւ բորբոքման մը (galactophorite) և կամ կաթնարգելման մը (rétention lactée) հետեւանօք գեղձը կ'ըլլայ կարծր, ցաւոտ, ծծումը չի կրնար պարպել գեղձը: Այս կողմով կաթնօտութիւնը կ'ըլլայ դժուար հարկ է դադարեցնել: Օրը երկու կամ երեք անգամ պէտք է ծիծը քամել, ասոր համար հիւանդին կտակի կողմը պէտք է կենալ և երկու ձեռքով ծիծը ճնշել կուրծքին

(*) Պիւտէն ճնշմամբ արտահոսուած հեղուկին թարախախառն ըլլալը որոշելու համար սա միջոցին կը դիմէ. կաթը կը հոսեցնէ շղարչի մը վրայ, եթէ հոսածը կաթ է անմիջապէս կը ծծուի շղարչէն, իսկ եթէ թարախ, ծծումը կ'ըլլայ դանդաղ:

վրայ: Հնդուկը կը հասի և շուտով գեղձը կ'ըլլայ նուազ ցաւօտ: Այդ ատենն է որ պէտք է ապահովուիլ թէ արտահոսուած կաթը թարախ չի պարունակեր և քանի մը օրէն տղան կրնայ այդ կողմի ծիծը առնել:

Կարի հոսանս ճարակակոնոսթիսը . — Ծծկերուծի թիւն ու միջոցները կատարելապէս կանոնաւոր ըլլալով հանդերձ, կը պատահի որ մօրը կաթը ըլլայ շատ անոս, շատ քիչ, կամ զիչ ճեւակի:

Ամէն պարագայի մէջ տղուն վիճակն է սր այս հոսման տարականոնութիւններուն վրայ կասկածիլ պիտի տայ: Բայց այս վախերը իրական կրնան ըլլալ միայն կշիւի գոյժածութեամբ,

ա. Ետս անոս կար . — Երախային գոյութեան սուռաջին օրերուն շատ մայրեր առատ կաթ տալու միտում ունին, որով շատ մը նորածիններու դեղնուկներու (Ictères des nouveaux-nés) և կանխահաս մարտողական խանգարումներու պատճառ կ'ըլլան: Առաջին օրերուն մէջ չափազանց սնուցումը վտանգաւոր է, երբ ստնտուի մը կողմէ և կամ ամլացուած կաթով կը սնուցուի տղան, իսկ եթէ մայրն է դիեցնողը, ռեւէ վրտանգ չի, ականանար:

Արդարեւ կաթին լեցուիլը դանդաղօրէն կը յառաջանայ, նոյնիսկ անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր ծծկերուծը կշռել, հասկնալու համար թէ ինչ կ'առնէ տղան: Աւելի ետքերը այս չափազանց սնուցումը աւելի յաճախ կ'երեւի. ինչ նշաններով է որ պիտի ճանչնանք և ինչ դիրք պիտի բռնենք.

Ծծկերներու չափազանց սնուցումը այնքան խիստ

խանգարումներ չի գոյացներ որքան ծծօնով սնածներուն քով, թէև այդ իսկ սահմանափակ է:

Երկու տեսակ երեւոյթներ կրնանք նշմարել. երբեմն տղան շատ գեղեցիկ է, իր ծանրութիւնը բնական տղ մը աւելի բարձր է, մարտողական խանգարումի նշաններ գեւ ցոյց չիտար, բայց յաճախ մորթային բորբոքումներ կ'ունենայ (եղձեռք urticaire) երեսի ճարպահոսային թրմոր (eczéma séborrhéique), երբեմն մարտողական խանգարումներ կը նշմարուին: Ատձք սկիզբը կ'ազդեն ստամոքսի և ծծկերուծէ անմիջապէս վերջ դարձուկ տեղի կ'ունենայ, ինչ որ ստամոքսային սկզբնական անհանդուրժութեան նշանն է. (Intolérance stomacale commençante): Աւելի ետքերը կաթի դարձուկը կը յամենայ և ծծկերուծէ մէկ կամ երկու ժամ յետոյ իրական փսխունքի մը կը փսխուի: Վերջապէս աղիքային երեւոյթները երեւան կուզան դեղին կամ կանանչ լուծումներով. պէտք է ըսել որ նոյնիսկ այս ձևին տակ ծծկեր տղու մօտ այս խանգարումները կրնաք այնքան ծանր չեն ըլլար, որքան ծծօնով սնած տղոց մօտ:

Ամէն պարագայի մէջ մեր վարժունքը շատ պարզ պէտք է ըլլայ, պէտք է կշռել թէ տղան և թէ ծծած կաթը: Տղան շատ խոշոր է, ծծած կաթը առտտ և յաճախ ծծկերուծի կ'ենթարկուի: Բաւ է կանոնաւորել ծծկերուծները եւ խանգարումները կ'անհետին:

բ. Կարը շատ քիչ է. (Սակաւկաթութիւն-Hypogalactie): Սակաւկաթութիւնը՝ տառաջին օրերէն իսկ կը բնայ նշմարուիլ և կամ գոյանալ կանոնաւոր կաթնտու

ուրիեան մը միջոցին: Առաջին օրերուն մէջ հաստատուած կաթնահոսումի սակաւութիւնը յաճախ անցողակի է: Պարզապէս կաթերուն իջնալուծն մէջ յապաղում մըն է. երբեմն բաւականաչափ կաթնահոսում գոյանալու համար, քանի մը շաբաթներու պէտք կ'ըլլայ. այդ պարագային փոխանակ տղուն ծիծ տալէ ևս կենալու, ընդհակառակը պէտք է յամառիլ ևս պահանջն տղուն ծծումը:

Այս է միակ միջոցը, որով կարելի կ'ըլլայ կաթի բաւականաչափ իջնելը ապահովել: Այս տեսակ պարագաներու մէջ խառն գիւնցման դիմնք պատճառ կ'ըլլանք որ կաթին իջնելը յապաղի: Իսկ երբ ծիծ տալու մէջ յամառինք, քանի մը օրուան մէջ կաթին առատօրէն հոսիլը տեսնելու գոհունակութիւնը պիտի ունենանք: Կրնայ պատահիլ որ կաթին քանակը անբաւական կը մնայ ու ունէ մարսողական խանգարում չի տեսնուիր: Ինչ որ կը տեսնենք սա է թէ, տղան շատ խելօք է, միտերը թոյլ են, և իր ծանրութեան կշիռը բնականէն նուազ է:

Երբեմն պարագաներու մէջ, դանազան տեսակի մարսողական խանգարումներ, ընդհանրապէս փոխունքներ կրնան գոյութիւն առնել, և սա ուղղակի իրր հետեւանք սնունդի սակաւութեան: (Սակաւ սննդառութեան հետեւանօք փոխունքներ = Vomissements par hypo-alimentation).

Վարիօ այս եղելութեանց ուշադրութիւն բրած է, և Մեռքէն 4 ուշանկատարումներ (observations) բե-

բած է: Բուն գատանիչը կշիռն է որ մեզ պիտի տայ և պիտի յայտնէ ծծկերումի քանակին անբաւականութիւնը: Այն ատեն պիտի փնտռուի թէ՛ կաթի հոսման այս սակաւութիւնը անցողակի պատճառէ մը արդեօք գոյութիւն է առեր. օր. յուզում, վարակման մը բարդութիւն, դաշտանի վերսկում են.) այն ատեն պէտք է ջանալ գրգռել, աւելցնելով ծծումները և տալով քանի մը կաթնադեր դեղեր — ինչպէս lactagol ք. երբ այս ամէն ջանքերը անօգուտ մնան, այն ատեն կ'արտօնուի խառն գիւնցման:

Աւելի ետքը պիտի ըսենք թէ՛ կրք պէտք է սկսիլ առոր և ինչպէս.

Գ.— Կարիւն գեղ տեսակի ըլլալը.— Բացառաբար պէտք է կասկածիլ կաթին գէշ տեսակէ ըլլալուն: Ախտանիչերը միեւնոյն են — մարսողակա՛ խանգարումներ, վատթար ծանրութեան կշիռ մը:

Նախ պէտք է փնտռել թէ ծծկերումները կանոնաւոր եղած են և կամ տղան ենթակայ եղած չէ՞ ախտի մը որ յիշեալ խանգարումները գոյացնելու կարող եղած ըլլայ. (հարբուխ, վարակիչ հիւանդութիւններ են.): Այն ատեն է որ պէտք է մտածել թէ մօրը կաթը տղուն չի գար, առոր հասնելու համար երկու միջոց կայ: Տարրալուծում մը որ կրնայ հաստատուի անբաւական բաղադրութիւն մը և մէկէն ծիծ տալը դադրեցնել: Այս է բուն գատանիչը, 24 ժամ ծիծ չի տրուիր և տղան կը սնուցուի ամբացած կաթով. Եթէ երախտ ինչպէ՞ս սնուցանեմ — Софр. 3. Թաեմեան 5

խանգարումները մեղմանան կամ կորսուին, կաթին ղէշ ըլլալը կրնանք եղբակացնել:

Այդ պարագային կրնանք անկախօրէն և անմիջապէս բնական զիեցումէ ետ կենալ: Ամեն պարագաներու մէջ միեւնոյն կերպով չպիտի վիրաբերուինք: Ընդհանուր կերպով պէտք է այս զիեցումը երկարածակ որքան որ կրնանք:

1) Կարին տեսակի գիշտութիւնը կրնայ ըրալ անցողակի. — Ուշադիր քննութիւն մը կրնայ պատճառը մէջտեղ հանել. յուզում, դաշտանի վերադարձ, վատթար սննդառութիւն (ոգելից ըմպելիներ) ջերմաբեր հիւանդութիւններ, քարշահոտ քրտինք:

Ձերմաբեր ախտերու ժամանակ հարկ կայ նկատի առնել պարագաներու պէտք է շարունակել կաթընտուութիւնը և կամ դադրեցնել:

Երբեմն ալ կը պատահի որ նոյն յոսի երբ ու է զրդապատճառ չենք կրնար մէջտեղ հանել, կաթին տեսակը կը բարեփոխուի քանի մը օրէն կամ քանի մը շաբաթէն:

2) Կրնայ ըրալ յարաբերական. — Տղուն մօտ տեսնուած խանգարումները թեթեւ են: Մէկ կամ երկու ձծկերումի տեղ ձծօն կուտանք և այս խանգարումները կը կորսուին: Այդ պարագային այսպէս խստն զիեցումը պէտք է շարունակել:

3) Բացարձակ և վնասակալի. — Տղուն առողջական խանգարումները ակնայայտի են, ձծկերումէ դադրեցումը զանոնք կ'անյետացնէ, ու ձծօնին հետ ծիծով զիեցմամբ մէջտեղ կ'ելլէ, այդ պարագային պէտք է ամբողջովին մայրական զիեցումը դադրեցնել: Այս տեսակ պարագաներ խիստ բացառիկ են:

Դ.

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԴԻԵՑՄԱՆ ԱՐԳԵԼԻԶ ՊՍՏՃԱՌՆԵՐ

Ասոնք յարաբերաբար հազուադէպ են: Մայրական զիեցման արգելիչ հետեւեալ երկու պատճառները կրնան գոյութիւն ունենալ.

ա. — Կաթնահոսումի անբնականութիւնը — բ. — մօր վատառողջութիւնը: ա. — Անբնական կաթնահոսումը սուսնատրեցնիք, քանակային բարեփոխումները մեղ կ'առաջնորդեն խստն զիեցման, բայց երբէք ծիծ տալէ չեն արգիլեր: Ընդհակառակը ղէշ տեսակէ կաթ մը մօր կողմէ զիեցման ղէմ կրնայ արգելիչ պատճառ մը ըլլալ:

1. — Վարակիչ ճիւղակորեանց ասեւ. — Սուր հիւանդութեանց մէջ պէտք է դանաղանել այն հիւանդութիւնները որ փոխանցիկ են և անոնք որ չեն: Առաջին պարագային պէտք է կաթ տալը դադրեցնել, երկրորդին մէջ պէտք է հիմ ունենալ հիւանդութեան ծանրութիւնն ու տեւողականութիւնը: Եթէ մայրը չի յոգնեցներ, կ'արժէ որ տղան մի քանի աղիքային խանգարումներու վտանգին ենթարկուի քան վերջնական կերպով զիեցումէ դադրեցուի:

Թոյային ուռակալութիւնը. — Բացարձակ պատճառ մըն է ի շահ թէ տղուն և թէ մօրը որուն կաթընտուութիւնը յոգնութիւն պիտի պատճառէ: Այս կէտին մէջ պէտք է սպասել յառաջացեալ հիւանդութեան նշան-

ներուն և արդիւրը սահմանափակել հիւանդներու որոնք դասական նշաններով կը ճանչցուին (խողիւնը rôle), զարգափը (Craquement), օտարոտի աղմուկներ (bruits adventives): Պէտք է մէջտեղ հանել ուռակա-նութիւնը իր նախնական և ծլումի շրջաններէն իսկ: Եւ աս հաստատելովը փրօֆ. Կոանչէի պզտիկ նշաններուն, որոնք են երկու կողմերու իրարու աննման չնջա-նութիւնը, թեթեւ ներշնչում և կարծր ու յարատեւ արտաշնչում, դազաթի թեթև ցնցղաձայնութիւնը (Bron- cophonie) և աւելին մատին ընդդիմութիւնը կամ կի- սանջիւնութիւնը (submatité) բաւական են յաճախ և այն պարագային որ այս անբնականութիւններն կը յարատեւեն, պէտք է արդիւնը դիւցումը:

Գալով ֆրանկախին — ինչպէս որ պիտի տեսնենք — մօր կողմէն դիւցման հակապատճառ մ'ըլլալէ աւելի ստիպողաբար և յաճախ պէտք է պարտադրել զայն մօրը, բացի այն պարագայէն որ մայրը ֆրանկախաբ առած է յղութեան վերջին երկու ամիսներուն մէջ: Տղէն մօր, մօրմէն տղուն փոխանցման վախ չիկայ:

Մօր կողմէն դիւցումը սնվաանդ ըլլալով մէկտեղ միակ միջոցն է տղան փրկելու:

2.— Զրպակն դրուքեան հիւանդութիւններ. — Երբեմն հիւանդութիւններ ինչպէս Արգանդախեղը (Hystérie), լուսնոտութիւնը (Epilepsie), շատ յատաշարած ջղան-զօրութիւնը (Neurasthénie) կրնան արգիւնը դիւցումը:

3.— Սրտի հիւանդութիւնները, նամանաւանդ երբ գէշ են փոխարինուած (compensé) կաթընտուութեան բացարձակ արգելիչ պատճառ են: Գիտնէք դասական

առածը. Սրտի հիւանդութեան ենթակայ աղջիկը պէտք է ամուսնանայ, կինը՝ պէտք է զաւակ ունենայ, և մայրը՝ պէտք է դիւցնէ:

4.— Պրայքի պիս.— Ըստ Բինս և Պիւտէնի, սպի-տամիզութիւնը արգելք է դիւցման, բացի այն պարագայէն ուր, երկամային անբաւականութիւն (Insuf- fissance rénale) գոյութիւն ունի:

5.— Յղութիւնը.— Հակառակ տարածուած նախա-պաշարումին, յղութեան շրջանին դիւցումը տղուն հա-մար վտանգաւոր չըլլար: Միայն նկատի ունենալիք պարագայ մը կայ թէ մայրը պիտի կրնայ հանդուրժել յղութեան և դիւցման:

Բ.

ՎԱՐՁԿԱՆ ՍՏՆՏՈՒԻ ՄԸ ԿՈՂՄԷ ԴԻՆՅՈՒՄ

Բ. ՉԵՒ ԲՆԱԿԱՆ ԴԻՆՅՈՒՄ

1.— Ե՛րբ պէտք է այդ միջոցին դիմել.— Նախորդ զիտան մէջ ցոյց տուինք ծիծով դիւցման բացարձակ դերակայութիւնը ի բացակայութեան մօր կարելի՞ է այդ դերին լրացնել վարձկան ստնտուի մը կողմէ: Ա-ռաջին ակնարկով պատասխանը դիւրին է ու պէտք է ստնտու մը տալ տղուն ամեն անգամ որ մայրը չի կրնար զայն սնուցանել և իր նիւթական միջոցները այդ բա-նին թողատու են: Եղելութիւնը իրականութեան մէջ աւելի բարդ է: Երբ ստնտու մը բուննք, պէտք է

գիտնանք թէ այս կերպով երկու շահագործող տղաք կան, այն՝ որուն սանտու մը կը տրուի, և միւսը՝ որուն մայրը կը խլուի: Ուրեմն այս միջոցը առաջնոյն համար խիստ օգտակար, իսկ վտանգներով լեցուն է երկրորդին համար: Այս վերջինը որ հետաւոր ստնտուի մը կը վտանգուի, գէշ հսկողութեան տակ գանուելով խիստ չաճախ մահուան կ'ենթարկուի: Բրօֆ. Բինստի դարմանաբաժնին մէջ բնուած վիճակագրութիւն մը հետեւեալ արդիւնքները տուած է. իրենց մօր կողմէ սնուցուած երախաներու հաւաքական մահականութիւնը 100ին 15 է. հետաւոր ստնտուի մը կողմէ մեծցուած աղոց մէջ 75,5 առ հարիւր: Ամէն պարագաներու մէջ կիրարկելի ուղղութիւնները միեւնոյնը չեն: Երբ տղան տխեղծ է. ընական զիեցումը ստիպողական է: Եթէ մայրը կաթ չունի, պէտք է խրատել որ ստնտու մը բռնուի: Երբ տղան ընդհակառակը առողջ է, պէտք է սկզմամբ հակառակիլ վարձկան զիեցման, առանց մեծ մնաս մը տալու պատիկին, լաւ հսկողութեան մը տակ կարելի է ծծօնով սնուցանել: (Առաւելապէս երբ մայրը առաջին երեք ամիսներու ընթացքին քիչ մը կրնայ կաթ տալ): Այս կերպով խնայած կ'ըլլանք ստնտուին տղան ևս, այսինքն ստնտուի մը կողմէ զիեցումը պէտք է վերապահել բացարձակ եւ ստիպողական պարագաներու:

Կեանքի մէջ այս տեսութիւնը գծուար կիրարկելի է: Երկու տեսակ դժուարութեան կը բաղխինք.

Ա. Ստնտուին իր օրապահիկը վատակելու ստիպողականութիւնը որով երբ տեղէ մը մերժուի ուրիշ տեղ

մը պաշտօնի պիտի մտնէ, միւս կողմէ ճնողներու ընտանական անձնասիրութիւնը: Ընկերաբանական տեսակէտները և տղայոց պաշտպանութիւնը զիրենք քիչ պիտի շահագործէ,

Ինչ որ կուզան բժիշկին հարցնել, սա զուտ անձնական տեսակէտին վրայ կարուկ և մէկին խորհուրդ մըն է, տղուս համար նախապատիւ չէ ստնտու մը ըրունել, երբ մայրը զինքը չի կրնար սնուցանել: Այդ պարագային արուելիք պատասխանը միայն հաստատական կրնայ ըլլալ: Բայց կայ պարագայ մը ուր ստնտուի մը կողմէ զիեցումը պէտք է բացարձակապէս արգելիլ երբ հօրը կամ մօրը և կամ տղուն քով Փրանկախտ զոյութիւն ունի:

Բ.— ԱՏՆՏՈՒԻ ՄԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՄԸ

Ստնտուի մը ընտրութեան ժամանակ նկատի ունենալիք օրէնքները Le Gendreի կողմէ բացորոշուած են, որուն հանդէպ երբէք խտուրթիւն չեն գործարբեր: Մառֆան կ'ըսէ. «Ինչ հեշտութեամբ որ պէտք է արածենք մայր մը իր տղան զիեցնել, նոյնքան պէտք է խիստ ըլլալ վարձկան ստնտուի մը ընտրութեան մէջ:

Երկու կէտեր կան որոնք քննուելու են.

1. Ստնտուին կաթին տեսակը:

2. Իր առողջական վիճակը:

Ա. Ստնտուին կաթին տեսակը.— Գնահատելու համար հետեւեալ տարբեր պէտք է նկատի ունենալ:

1. Այս կաթին տարիքը.— Կաթին բաղադրութիւնը զիեցման տեսողութեան հետ փոփոխման կ'ենթարկուի,

որով փափաքելի պիտի ըլլար տալ տղուն կաթ մը որ, մօտաւորապէս իրեն տարեկից ըլլար, այսպէս քանի մը օրէն քանի մը շաբաթ տարբերութեամբ:

Այս գաղափարականը իրագործելի չէ, և այս բարեբաղդաբար երկու տղոց ալ ի նպատ:

Մէկ կողմէ աղայոց պարտականութեան վրայ Rousseilի օրէնքը կ'արգիլէ որ ստնտու մը տեղ մը պաշտօն աննէ, այնքան ատեն որ իր տղան չէ լրացուցած եօթն ամիսները: Բայց իրականութեան մէջ այս օրէնքը եղծանուած է և ստնտուները որոնք պաշտօն կ'անեն, ունին 2-3-4 ամսուան կաթեր: Բայց այս միջոցն իսկ բաւական է որ ստնտուին տղան կարելի ըլլայ զրկել հեռաւոր ստնտուի մը ուր ծծօնով զիեցման աւելի պիտի հանդուրժէ:

Միւս կողմէ կրնան հաւատել թէ ծծկերումի թիւը և միջոցները յարմար կերպով կանոնաւորելով, կաթին այս տարիքի տարբերութիւնը, միւս տղուն համար քիչ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ:

Աւելին երբ 3-4 ամսուան կաթի մը կը զիմուի, երկու տղոց համար ալ աւելի ապահովութիւն մըն է: Արդարեւ ստնտուին սիֆիլիսը — ինչպէս որ յառաջիկային պիտի տեսնենք — յաճախ տղուն քննութեամբը կարելի կ'ըլլայ հասկնալ և այս քննութիւնը իրական արժէք մը ունենալու համար պէտք է կատարուի առնուադն երեք ամսու տղու մը վրայ:

Բ. Այս կարին յատկութիւնը. — Երբեմն կ'ուզուի ստնտուին կաթին յատկութիւնները որոշել: Յաճախ գնա-

հատումը տեղի կ'ունենայ խոշոր զիծերուն մէջ. թէ արդեօք կաթնահոսումը բաւական առատ է, տեսքը ինչպէս է և ասոր համար կը հրամայենք ստնտուին դիեցնել տղան զոր դիեցումէն առաջ և վերջ կը կըշուենք, այսպէս կ'որոշենք ջամբուած կաթին քանակը: Կաթէն քիչ մը կ'անենք արծաթ դգալի մը մէջ ու կը տեսնենք կաթին հարուստ կամ աղքատ ըլլալը. եթէ շիճուկային տեսք ունի աղքատ կաթ մըն է:

Գ. — Սիսկեւրու վիճակը. — Ծիծերու ծաւալը պէտք չէ բնաւ ի նկատ ունենալ: Յաճախ էն խոշոր ծիծերն են որ նուազագոյն կաթը կ'արտադրեն: Շօշափումով կը հասկնանք բուն գեղձին ծաւալը և ծծին մակերեսին վրայ երեցող սեւերակներու առատութիւնը բաւարար նշաններ են առատ արտադրութեան: Պէտք է քննել պտուկներու վիճակը, զգուշանալ ճաթուկներէն և գէշ կազմուած պտուկներէն:

Դ. — Սիսուլի սղուս վիճակը. — Մօրը կաթին յատկութիւնը որոշելու իրական ազդարարը, իր տղուն վիճակն է: Տղան ծիծի կը դրուի նախ և ապա կշռելով կը հասկցուի իրական կաթին քանակը որ տղան կրցած է աննել որոշ ժամանակի մը մէջ: Աճումը և տղուն ծանրութիւնը կրնան գնահատել տալ կաթին սննդական արժէքը, եւ իբր հետեւութիւն պէտք է մերժենք այն ստնտուն որ զիեցուցեր է տխրած և հիւանդ երախայ մը: Այս առթիւ պէտք է ապահովութիւն ձեռք բերել թէ ներկայագուած տղան իրապէս ստնտուինն է:

Երախաս ինչպէ՞ս սնուցանել — Տօթ. 8. Թաւեան

Այն զանազան ախտերը որոնք յիշեցինք և որոնց ենթակայ եղող մայր մը արգիւտեցաւ իր տղան զիւնցնելէ առաւելապէս կ'արգելուն և ստնտուն զոր օրսուր և վարակիչ ինչպէս նաև սրտի, երիկամի և ջղային հիւանդութիւնները:

Առաւելապէս պէտք է մէջտեղ հանել երկու ախտեր որոնք են. Ուռախաւոտքիւն և Սիֆիլիզը: Ոչ միայն սրտնտունն կաւիածելի թոքային ուռականութիւնը, այլ պէտք է նաև վանել զարդացման վիճակի մէջ գտնուող ամէն տեղական ուռականութիւնը (զայլկեղը) (lupus), խուլախտութիւնը (adénopathie) և բժշկուած ուռականութիւնները Աղդրացաւը (coxalgie) և սպիտացած ցուրտ խղիւսայթը (abcès froid): Մէկ բառով պէտք է փնտուել ուռականութեան նուազագոյն նշանը, և էն թճթէ կասկածն իսկ բաւական է ճամբելու ստնտուն:

Սիֆիլիզը.— Սիֆիլիզի ախտորոշութիւնը պէտք է փնտուելով բաղորոշ նշանները և նախկին յղութեան վերաբերող վերջիշումները՝ կնոջ մօտ, ինչպէս նաև ենթարկել զայն Վասկրուսիկ՝ հակազդեցութեան ու տղուն ուղղակի քննութեամբ:

Ամբողջ այս երեւոյթները պարզուած են, աւելի հտքերը (Գլուխ Սիֆիլիս և գիեցում.)

Այս ամբողջ ըսուածներէն մէկ հետեւութիւն կարելի է հանել. սա՛ է թէ՛ Սսնսուիկն ֆլնուրքեիկն աւելի անհրաժեշտ է երախային քննութիւնը: Ան է որ մեղի պիտի տայ թանկարժէք ծանօթութիւններ, գնահատել տալով մօրը կաթին սննդական իրական արժէքը և և մէջտեղ հանելով անոր ծածուկ Սիֆիլիզը

3. — ՎԱՐՉԿԱՆ ՍՏՆՏՈՒԻ ՄԸ ԴԻԵՅՄԱՆԸ ՀՍՄԱՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

Ատնք մայրական զիեցման յարեւնման են, միայն առաջին օրերուն մէջ տղան չափազանց սնուցանելէ զգուշանալու է, ինչ որ աւելի դիւրին իրագործելի է քան նախորդին մէջ:

Դիեցումէն առաջ և վերջը կշռումը խիստ անհրաժեշտ է առաջին օրերուն մէջ: Այդ՝ ցոյց պիտի տայ թէ տղան կաթը աւելի պակաս կ'առնէ և պիտի գնահատէ թէ տղան իրեն անհրաժեշտ սնունդը առնելու համար, որքան ժամանակ ծիծ պիտի առնէ և հետեւաբար քանի մը օրուան մէջ պիտի հասկննէ թէ տղան 5, 10 և 15 վայրկեան պիտի դիեցուի:

4.— Վարձկան դիեցուան ակտիւստիւնները.— Այն դժուարութիւնները որոնց մասին զբաժ ենք նախօրօք հոս և և կրնան պատահիլ: Սսնսուիկն շուս շուս փոխուիլը շակնարարեղի զգուշակալու և Հաղուագէպ չէ տեսնել որ քիչ մը համբերութեամբ ամէն դժուարութիւններ կը հարթուին:

Գ.

ԽԱՌՆ ԴԻԵՅՄԱՆ

Խառն դիեցումը, բնական և արուեստական դիեցումներու զուգորդումն է: Սա կը կայանայ մօր կամ ծծմօր կաթնահոսման անբաւականութիւնը կովու կամ այլ կենդանիի կաթին յաւելումով լրացնելուն մէջ:

Ա.— Օգուսներն ու վսանները.— Այս կերպ դիեցումը բացարձակապէս արուեստական դիեցումէն շատ բարձր

է: Մօր կողմէ տրուած զոյգն կաթը, կենդանիին կաթին տղուն կողմէ իւրացուելուն կը նպաստէ: Մանաւանդ նպատակ ունի ծիծով դիեցումը աւելի դիւրին և աւելի յաճախ ընելու:

1.— Կաթնահոսման գոյանալուն կը նպաստէ, և երբ կաթերու իջնալը ուշանայ բաւական է տղան քանի մը անգամ ծծօնով դիեցնել, այս կերպով կարելի կ'ըլլայ սպասել որ բաւարար կաթնահոսում գոյանայ: Այս կերպով խառն դիեցումը, բացարձակ մայրական դիեցման երթալու համար ճամբայ մը միայն կ'ըլլայ:

2.— Մայրական դիեցումը կարելի կ'ընծայէ, այն աղքատ մայրերուն համար որոնք ստիպուած են իրենց ապրուստը ճարելու համար աշխատիլ, և այդ բանին համար կը դնեն ցերեկները տղան ծծարանի մը մէջ, և այն հարուստ մայրերուն համար որոնք չեն ուզեր բռնորովին քաշուիլ աշխարհիկ պարտաւորութիւններէն:

Վտանգներ.— Այս ձև դիեցման շատ իրական օգուտներուն քով կայ նաև երկու վտանգներ որոնցմէ պէտք զգուշանալ:

1.— Գերմանումն է որ հեշտիւ կ'իրականանայ երբ ծծօնով կը դիեցուի, և զգուշանալու համար անհրստեշտ է ենթարկուիլ արուեստական դիեցման գլխին կանոններուն:

2.— Մայրական դիեցման յառաջատուական կերպով լքոււմը.— Խառն դիեցումը կրնայ վերջաւորիլ մըտադրուած նպատակին հակառակ արդիւնքով մը, և ծծօնը ծծկերումին տեղը կը բռնէ ու կաթնահոսումը ոչինչի վերածուելով խառն դիեցումը կը փոխուի արուեստական դիեցումի:

Այս վտանգին առաջին առնելու համար պէտք է ստիպել մայրն տալու ինչ որ կրնայ, երկու ծիծերն ալ իւրաքանչիւր անգամուն տալով: Պէտք չէ մոռնալ որ կաթնահոսումի քանակը կը համեմատի տղուն ըրած ծծումներու շատութեան հետ. եթէ ասոնք նուազ յաճախ ըլլան, կաթին քանակը կը պակսի և պէտք է հսկել որ ծծօններու թիւը չաւելնայ բացի բացարձակ ստիպողութեան պարագայէն:

Բ.— Երբ պիտի խառն դիեցնան դիւրեւ.— Խառն դիեցման անհրաժեշտութիւնը կրնայ ըլլալ բացարձակ կամ յարաբերական Ստիպողական է երբ մայրն անբաւական կարնահոսում ունի, և հանդուրժելի երբնէչի կրնար կամ չուզեր միմիայն ծիծով դիեցնել նոյն ատեն պէտք է ծիծով դիեցումը շարունակել տալ ինչ որ մայրն բոլորովին պիտի լքեր երբ այսպէս չի կարգադրուեր:

Կաթնահոսման անբաւականութիւնը կը ճանչցուի հետեւեալ նշաններով, առանց ու է է բացորոշ պատճառի և կամ խանդարումներու, տղան անբաւարար ծանրութեան կշիռ մը ունի, շատ խելօք է, և բաւականաչափ կերպով չի մեծնար, ծծած կաթը կը կըլուուի (և ասոր համար տղան ծծելէ առաջ և վերջը կը կշռուի, տարբերութիւնը ծծած կաթը կըլլայ): Ինչ որ անբաւական կը գտնուի: Այս երեւոյթը դիեցման գանազան ժամանակներու մէջ երեւան կրնայ գալ:

Ա.— Առայիմ օրերէն իսկ.— Կաթը պէտք եղած կերպով իջած չըլլալով, տղան շատ քիչ կաթ կ'առնէ: Երբեմն հեղինակներ կը յանձնարարեն տղուն քիչ մը ամ-

լացած կաթ տալ: Բայց Լըբաժ ցոյց տուած է թէ այս կերպ կարգադրութիւն մը կաթերու իջնալուն յապաղման միայն կը նպաստէ: Մառֆան ըսած է՝ առաջին օրերու մէջ այս խառն դիեցումը սակաւկաթութեան պատճառ մը միայն կրնայ ըլլալ: Լաւագոյն կաթնարերը տղուն ծնունդներն են: Ծծօնի դիմելէ առաջ, ծիծ տալը յաճախաւորելու է և իւրաքանչիւր անգամին երկու ծիծերն ալ միասին տալու է:

Բ.— Առաջին շաբաթեան ետք.— Եթէ այս շրջանէն սկսեալ, տղուն ծանրութիւնը կայուն մնայ և կամ քիչ նայ, պէտք է դիմել խառն դիեցման ու ընդհակառակը եթէ յաւելում կայ, նոյն իսկ բնականէն նուազ, ծիծով բացարձակապէս դիեցնել տալու է: Այսպէս րնելով յաճախ կաթերու իջնալը, և ծանրութեան բնականին մօտենալը կը տեսնենք:

Գ.— Կարևահոտումը անբարակաւ կը մնայ.— Երբեմն սակաւկաթութիւնը փոխանակ անցողակի երեւոյթ մը ըլլալու կը շարունակուի: Խառն դիեցումը այդ պարագային ստիպողական է եթէ մայրը քանի մը անգամ կրնայ ծիծ տալ. եթէ մօր կողմէ տրուած կաթը խիստ սակաւ է, լաւագոյն կ'ըլլայ ստնտու մը բռնել:

Դ.— Կարևահոտումը կը դադրի դիեցման շրջանին.— Այդ պարագային մեր ընելիքը կախում ունի երկու բանէ. տղուն տարիքը, և գոյացած կաթին քանակը: Հոսած կաթին քանակը ու Մայրը կրնայ դեռ տղուն պէտք եղած կաթին գէթ կէսը ապահովել, լաւագոյն է խառն դիեցման դիմել: Մայրը 3—4 անգամ կը դի-

եցնէ, և 3—4 անգամ ալ ծծօնով կը սնուցուի: Եթէ մօրը հայթայթած կաթը աւելի նուազ է, լաւագոյն է ստնտու մը բռնել, եթէ ծնողաց նիւթական վիճակը ներէ: Հակառակ պարագային նորէն խառն դիեցման պէտք է դիմել նոյն իսկ եթէ մայրն մէկ անգամ միայն ծիծ կարենայ տալ: Այս ձեւը տղուն համար աւելի օգտակար է քան բացարձակ արուեստական դիեցումը:

Տղուն տարիքը.— Տղան որքան պղտիկ ըլլայ, նոյնքան հրամայական կը դառնայ տղուն ծիծով դիեցումը: Ծրոք ամսէն առաջ խառն դիեցման մէջ մօր կողմէ տրուած կաթը կէսէն աւելի պէտք է ըլլայ: Ծրոք ամիսէն վերջ տղան աւելի հեշտիւ կրնայ հանդուրժել կովուն կաթը: Այդ պարագային մօրը տուած կաթը որքան նուազ ալ ըլլայ կարելի է խառն դիեցման դիմել:

Բ.— Խառն դիեցման համար կանոններ.— Խառն դիեցումը ինչպէ՞ս պէտք է ընել: Երկու միջոցներով կարելի է կերարկել:

Ա.— Իւրաքանչիւր ծծկերումը լրացնելով.— Կենաց առաջին օրերուն մէջ խառն դիեցման լաւագոյն ձեւը այս է. երբ մօր կաթերը պէտք եղածին չափ չեն իջած դեռ, այսինքն այն պարագային ուր խառն դիեցումը փոխանցման շրջան մը միայն ըլլալ կը յուսացուի:

Այս ձեւը սա՛ առաւելութիւնը ունի որ կաթահոտումը աւելի կը կեղծուի, քանի որ ստիպողութիւն կայ չափէն աւելի յաճախ ծիծ տալու:

Նախ ծիծը տալ պէտք է, թէ ծծօնը.— Երբեմն

բժիշկներ ծծօնը առաջ տալու է կ'ըսեն: Այսպէս ընկ-
նով խոշոր անպատեհութեան մը հանդիման կը գըտ-
նուինք. նախապէս տղուն ախորժակը յոգնեցնենք ծը-
ծօնով, և ծիծը վերջը տանք, տղան պէտք եղած ու-
ժով չպիտի ծծէ, և կաթերն ալ երբեք պէտք եղածին
չափ չպիտի իջնեն (Մառֆան):

Ուրեմն իւրաքանչիւր ծծկերումէ առաջ և վերջը
պէտք է կշռել տղան, և պակաս մնացած կաթը միայն
տալ, լրացնելու համար տղուն ճաշը և սա ըստ տա-
րիքի: Այս լրացուցիչ կաթը նախընտրելի է որ իշու-
հում կաթը բլլայ և կամ ջրախառն կովու կաթը:

Բ. — Մէկ ծծկերումին տեղ ծծօն տալ. — Այս ձեւը
աւելի պարզ է քանի որ կշռելու հարկը կը դադրի դո-
յութիւն ունենալէ: Բայց գործադրելի է այդ ատեն
միայն երբ ապահով ըլլանք որ այլեւս մօր կաթերը ա-
ւելի չպիտի իջնեն — Ուրեմն այս ձեւը տեւական կեր-
պով խառն ղ/եցման ենթարկուողներուն համար է:

Այս ձև դիեցման կանոնաւորումները ընել դիւրին
է. ծծկերումները պէտք է ընել ըստ մայրական դիեց-
ման կանոններոնն և ծծօնով դիեցումն ալ ըստ արուես-
տական դիեցման կանոններուն:

Երբ միայն մէկ կամ երկու ծծկերումի տեղ ծծօն
պիտի տրուի, լաւ է որ անխառն կաթ տրուի, տղան
այդ պարագային աւելի կը հանդուրժէ:

Դ.

ԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ ԴԻԵՑՈՒՄ

Այս անուան տակ միայն ծծօնով դիեցումը կը համ-
կըցուի:

Ո՞ր պարագային պէտք է դիմել այդ միջոցին:

Ի՞նչ կաթ պէտք է նախընտրել:

Ի՞նչպէս տալ ծծօնները:

Ի՞նչ դժուարութեանց երբեմն պէտք է դէմ դնել:

Ահա ասոնք են այն հարցումները, որոնց վրայ պի-
տի խօսինք յաջորդաբար:

Ա. — Ո՞ր պարագային պէ՛տք է Արուեստական դիեց-
ման դիմել:

Արուեստական դիեցումը, դիեցման ամէն ձևերուն
վատթարն է և տղուն համար նուազ օգտակարը: Երբ
այլեւս միւս ձևերէն միոյն դիմելու բացարձակ անկա-
րելիութեան առջեւ գտնուինք այն ժամանակ է որ
այս ձև դիեցումը կրնանք ընդունիլ. տղուն բերանի վա-
տակազմութիւնը որոնք ծծելը կ'արգիլեն, նոյն իսկ
խառն դիեցման դիմելով հանդերձ մօր կողմէ դիեցման
անկարելիութեան, և կամ նիւթական անկարելիութեան
պատճառաւ ստնտու մը բռնելու անկարելիութիւն, և
կամ տղուն սիֆիլիզին պատճառաւ դիեցման արգելք:

Անհրաժեշտ պարագային և հակառակ իր բազում
անպատեհութիւններուն, Արուեստական դիեցումը եթէ
լաւ ղեկաւարուի, կրնայ լաւ արդիւնքներ տալ:

Բ.— Ո՞ր կարը պիտի ե ընկերդ.— Լաւ կաթ մը ըն-
տրելու փորձերուն մէջ զբաղած են աւելի կաթին բա-
ղադրութեամբ ու մաքրութեամբ:

Նախապէս խօսուած է թէ տարրաբանական և բը-
նախօսական ինչ տարբերութիւններ կան իւրաքանչիւր
տեսակի կաթի մէջ:

Հիմա փնտռենք թէ ո՞ր կենդանիին նախապատ-
ուութիւն տալու է, ի՞նչ ընելու է որ գէթ տարրաբանօ-
րէն մօր կաթին մօտենայ, և ի՞նչ միջոցներով կարելի է
կաթին մաքրութիւնը պահել:

1.— Ո՞ր կենդանիին պէտք է դիմել.— Իչուն կա-
թը իր բաղադրութեամբ աւելի կը մօտենայ կնոջ կա-
թին:

Շատ յարմար կ'ըլլայ տալ այս կաթէն այն տղոց
որոնց քանի մը որ միայն խառն դիեցում պիտի ըլլուի.
մօրը կաթերուն դեռ ևս իջած չըլլալուն պատճառաւ:

Իր գործածութիւնը կարելի չէ երկարել. գինը շատ
սուղ է, և թէ քիչ քանակութեամբ կարաք պարունա-
կելուն պատճառով պէտք պիտի ըլլայ տղուն առատ
քանակութեամբ հեղուկ տալ:

Այծին կաթը՝ այն կաթն է որ կնոջ կաթէն շատ կը
տարբերի, բայց Տօքթ. Պարպիօն մասնաւոր ընտրա-
կանութեամբ յաջողած է ձեռք բերել այծի ցեղեր ու-
րոնց կաթը պանրինի կողմէ նուազ հարուստ է և
պէտք կ'ըլլայ խմցնել հում վիճակի մէջ: Ասով հանդերձ
Մէրի, Կիլըմօն և Թէօրիէնի հիւանդ մանկանց հիւան-
դանոցին մէջ ըրած փորձերը, գործածութիւնը չի շա-
րունակելու արդիւնքը տուած են:

Կովու կաթը յարմարագոյնն է, պայմանով որ լաւ

տեսակէ կաթ մը ձեռք անցնելու համար հարկ եղած
ապահովութիւններն ըլլան:

2.— Կովու կարը ինչպի՞ս կարելիե բարելոյնը.—
Իր բաղադրութիւնը շատ կը տարբերի մօր կաթէն,
որով և ջանացած են իր բաղադրութիւնը բարեփօխել,
ըլայ ջուր խառնելով, և կամ աւելի բարդ միջոցներով:

Չուս կաթ քի ջրախառն կաթ.— Թէև աւելի դիւ-
րին գործածելի, բայց զուտ կաթը ունի անպատեհու-
թիւններ:

Ըստ Պիւտէնի նորածիններ կրնան զուտ կովու
կաթը մարսել եթէ լաւ ամլացուած ըլլայ:

Այս նիւթին շուրջ, ըստ Մառֆանի, պէտք է դա-
նազանութիւն մը դնել այն տղայոց միջև որոնք խառն
դիեցման կ'ենթարկուին և անոնց որոնք բացարձակա-
պէս կովու կաթով կը դիճցուին: Առաջին պարագային
տղաք կրնան հանդուրժել զուտ կովու կաթը, բայց
երկրորդ պարագային տղայոց մէջ կը գոյանայ մասնա-
ւոր անմարսութեան ձև մը զոր շատ հեշտ պիտի ըլլար
կոչել զուտ կովու կաթի անմարսութեան:

Այս բարդութիւններն կ'երեւան անոնց վրայ ո-
րոնք ծնածնուն պէս կովու կաթով են դիեցուեր, իսկ
անոնք որ գէթ 2-3 ամիս մօր ծիծ են առեր այս բար-
դութիւններէն զերծ են:

Վառիօ գրեթէ նմանապէս կ'արտայայտուի և կ'ըսէ—
«Տեսայ շատ նորածիններ որոնք հեշտիւ կ'ընտելանան
զուտ կովու կաթին, բայց վեց շաբաթէն առաջ չեմ
կրնար զուտ կովու կաթ տալ յանձնարարել:»

Պալ պիէ աւելի յստակօրէն կ'արտայայտուի. «Երբ
ուսումնասիրելք նորածինին անդական ոտծիկը (պահ-

պանութեան և աճման ոռճիկները) կը յայտնուի թէ, կովու կաթին սպիտի քանակը այն համեմատութեամբ կ'ըլլայ որ տղան չի կրնար օգտագործել: Միակ դարմանը շատ շաքարոտ ջուրով լայնօրէն խառնեն է:

Առաջին ամիսներուն մէջ ջուր խառնելու անհրաժեշտութիւնը շատ մը հեղինակներու կողմէ ընգունուած է, բայց ձեւերու մէջ տարբերութիւն կայ:

Զրախառնումի քանակը տարիքի համեմատ բնական է որ փոփոխութեան կ'ենթարկուի: Հեղինակներէ ոմանք իւրաքանչիւր ամսոյ համար ջրախառնումի քանակ մը կ'ընդունին իսկ ուրիշներ արուեստական միջոցով մը ջուրի քանակը նոյնը պահելով հանդերձ կաթին աստիճանաւորումը կրնան ձեռք բերել ըստ պէտքի:

Հիւանդ տղայոց մանկատաճարանին մէջ սա պէս կ'ընեն. բացի առաջին ամիսէն (ուր կաթը քառօրդ համեմատութեամբ պէտք է խառնուած ըլլայ) կը դնեն իւրաքանչիւր ծծօնի մէջ հաստատ ջուրի քանակ մը օր. 15-20 կրմ. (մէկ ապուրի դգալ) և վրան կ'աւելցնեն տղուն իրաւունք ունեցած կաթին քանակը:

Ուրեմն խառնուելիք ջուրի քանակը հաստատ է իսկ կաթինը փոփոխական: Զրախառնումի քանակը կը նըուազի, տղուն կաթնակերութեան կարողութեան համեմատութեամբ ինչ որ երախային տարիքին աճումը բերել է:

Այս ջրախառնումի աստիճանները $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{8}$ համեմատութիւնները կ'առնեն յաջորդաբար, և ջրախառնումը կը դադրի երբ 135 կր. կաթի քանակին կը հասնի:

Անկասկած այսպէս ջրախառնուած կաթը մօր կաթին բաղադրութիւնը չունենար, իր մէջ Պանրինի քանակը, քիչ մը աւելի կ'ըլլայ իսկ կարագի և կաթնաշաքարի քանակը նուազ: Իր սննդակիսն արժիքը, ջերմօժով (calorie) գնահատելով, այս կերպով նուազած կը գտնենք:

Գիտենք արդարեւ, թէ ճարպերուն ջերմածին արժէքն է շուրջ 9.3, մինչդեռ կաթնաշաքարին և պարինինը 4.1: Ստորեւ ցոյց տրուած թուանշանները թոյլ կուտան մեզ մօտաւորապէս գնահատել կովու կաթին բաղադրութեան և ջերմածին արժէքը ուր յառաջ պիտի գայ ջրախառնումով գոյացած փոփոխութեամբ:

	Պակերիկ	կրկչր.	կարագ	ընդհ. ջերմ.
Կնոջ կար.	15 կր.	63 կր.	38 կր.	673 ջերմոյժ
գուս կոյու կար	33 —	55 —	37 —	705 »
$\frac{1}{4}$ -ջրխու. » »	24,70	41	27,75	527 »
$\frac{1}{5}$ » » »	26,40	44	29,60	547 »
$\frac{1}{6}$ » » »	27,50	46	30,80	588
$\frac{1}{7}$ » » »	28,30	47	31,70	603 —
$\frac{1}{8}$ » » »	29	48	32,40	617

Արդարեւ կարագին և կաթնաշաքարին նուազումը շատ խոշոր կարեւորութիւն մը չունենար երբ բաւականաչափ շաքար(*) խառնենք, յաճախ տղայոց

(*) Շաքար խառնելու քանակը համեմատական է ջրախառնումի աստիճանին: Զուտ կովու կաթին հետ բաղադատելով ըստ ջրախառնումի աստիճանի լիտրին 178, 158, 117, 102, 88 ջերմոյժ կը պակսի որով լիտրային աւելցուելիք շաքարին քանակը պէտք է ըլլայ 41 կր. 38 կր. 28 կր. 25 կր. 21 կր. որպէսզի նախնական ջերմածին արժէքին հաւասարի:

կաթին հանդէպ անհանդուրժութիւնը ճարպային նիւթերու գէշ եռացումէն յառաջ կուգայ:

2.— Արուեստական Բարեփոխումներ (աշխատուած կաթեր).— Կենդանեաց կաթերը մօր կաթին նմանցնելու ջանքեր թափուած և արդիւնքներ ձեռք բերուած են, թուենք.

Մարդկայնացած կաթ.— Այս կաթին մէջէն պանրինի աւելի քանակութիւնը առնուած է, ջուր խառնուած չէ և կը պարունակէ իր աղերն ու ճարպային տարրերը:

Մայրացած կաթ.— Հոս պանրինը լուծման ենթարկուած է ջրախառնումի հետեւանքով և կեդրոնախուսումով ճարպային տարրերու բնական քանակը պահպանուած է:

Կէն նաև ուրիշ պատրաստութիւններ ինչպէս Պաֆ-հաուսի մարտուած կաթը որ իր մեծ օգտակարութիւնը ունի ել բեռն ախտաբանական երեւոյթներու մէջ: Ընդհանուր առումով կրնանք ըսել թէ՛ այս պատրաստութիւնները բացի Պաքհաուսի կաթէն սպասուած արդիւնքը և օգտակարութիւնը չեն տուած: Մարդկայնացած կաթը ջրախառնուած կաթէն նախընտրելի է իսկ մայրացած(*) կաթը նուազ արժէք կը ներկայացնէ, բայց անուրանալի է որ այս պատրաստութիւնները խիստ մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանեն այն տղայոց որոնք դժուարամարսութիւն ունին և չեն կրնար կաթը մարսել: Եզ-

(*) Կաթին մայրացումին մէջ ճարպային տարրերը պահպանելու համար ի գործ դրուած կեդրոնախուսումը կը կարծուի թէ դայն դժուարամարս կը դարձնէ:

րակացնելով ըսենք թէ առաջին չորս ամիսներու ընթացքին տղուն միայն ջրախառնուած կաթ տալ հարկ է այսինքն իւրաքանչիւր ծծօնի 15-20 կրամ ջուր խառնել և շաքար աւելցնել:

9.— Ինքզինքս ԿԱՐԵԼԻ Է ԿԱԹԻՆ ՄԱՔՐՈՒԹԻԻՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼ.— ԱՄԼԱՅՈՒՄ:

Երբ կովուն կաթը իր վիճակին ձգուի, քիչ ատենէն կ'աւրուի ու կ'սկսի վնասակար ըլլալ տղուն:

Այս խաթարումները միքրօպններու ազդեցութեամբ յառաջ կուգան: Այդ բանին արգելք ըլլալու համար հարկ է ամլացման դիմել:

1. Աւելացուած թէ՛ հում կաթ.— Տղայոց անլացուած կաթ տրուելը երբեմն ընդդիմախօսներ ունեցած է որոնք տեսական հողի վրայ արտայայտուելով պնդած են հում կաթով սննդատուութեան վրայ: Ապստովաբար լաւ հսկողութեան տակ հում կաթով սնուցումը գերազանց արդիւնքներ կուտայ, ինչպէս որ առ այդ նկատումներ շատ կան զոր օր. Տօքթ. Րէյմօնտի:

Բայց բացի քանի մը ախտաբանական վիճակներէ ուր հում կաթով սնուցումը հարկեցուցիչ է (ինչպէս Պաուլովի հիւանդութիւնը) կարելի է ըսել թէ հում կա-

Պաուլովի հիւանդութիւնը կամ մանուկներու ընդազարութիւն, եւ կամ արիւնահոսային ողնաթեքութիւն.— Առաջին մանկութեան հիւանդութիւններէն է. ախտանիշերն են ընդոսկրամզնային արիւնահոսում, յառաջացած սակաւ արիւնութիւն, զօրաւոր սակրացակեր: Հեղինակներէ ոմանք վերագրած են դայն ողնաթեքութեան իսկ ուրիշներ ընդազարութեան հակա-ընդազարնային դարմանները օգտակար եղած են:

թով անուցումը կը ներկայացնէ նուազ օգտակարութիւն եւ առաւել անպատեհութիւններ: Խմորներու պահպանման հարցը տեսական տրամաբանութիւն մըն է Պէնտի տղոց վրայ և Րօտէի պզտիկ շուներու վրայ փորձարկութիւններ կատարած են, ոմանց հում և այլոց ալ ամլացած կաթ տալով ապացուցած են թէ հում կաթը ամլացած կաթին վրայ ոչ մէկ գերակայութիւն չի ներկայացնիր, (*) և զժուարամարսութեան բացառիկ պարագաներու մէջ կիրարկելի աննդատուական միջոց մը կըրնալ ըլլալ: Յետոյ հում կաթը օգտագործելի ըլլալու համար երբեմն պայմաններ պէտք են. կթուելիք կովերը խնամքով րիսպիտիւն եղած պէտք են ըլլալ. կթուած կաթը հարկ է անմիջապէս տղոց տալ կամ սառի մէջ պահպանել. առանց այս վերջին միջոցին փութով խաթարուած պիտի ենթարկուի և տղաք ապահովաբար ոտամոքսա-աղեքորներու ենթակայ պիտի ըլլան:

2. Անխաղճուով ձեռք բերուած առաւելութիւններ.— Ամլացումը կաթին նախնական մաքրութիւնը կը պահպանէ, գոյութիւն ունեցող մանրէները կ'ոպաննէ, արգելք կը հանդիսանայ անոնց ապագայ աճումին, կը պահպանէ կաթը այն վիճակին մէջ որ էր ամլացումէն առաջ:

(*) Կան արդարեւ տղաք որոնք չեն հանդուրժեր ամլացուած կաթը, իսկ դեւրաւ կ'առնեն հում կաթը: Միթէ՞ միեւնոյն երեւոյթը չի տեսանք մայրական դիեցման մէջ, երբեմն տղաք չեն հանդուրժեր իրենց մօր կաթը եւ հեշտիւ կ'առնեն եւազած կաթ եւ կամ ստնտուին կաթը չեն կրնար Ժարսել եւ ամլացուած կաթին կը հանդուրժեն: Ասոնք կան խտեսելիք բացառիկ պարագաներ են:

իսկ օմենէն կարևորը զերծ կը կացուցանէ աղան մարսողական գործարաններու միջոցաւ ուռականութեան ենթարկուելէ: Գիտենք թէ այս միջոցաւ ուռականութեան ենթարկուելը որքան կարևոր հանգամանք մը ստացած է վերջերս (Պէհրինկ) որով կրնանք վստահօրէն ըսել թէ անխաղճ կարք կը ներխայսցնէ նուազ անպատեհութիւններ եւ շատ մը առաւելութիւններ:

Փորձարկութիւնը ցոյց տուած է թէ ամլացումով կաթին մէջ յառաջ եկած քիմիական բարեփոխումները չեն զօրեր անոր մարսելիութեան աստիճանին վրայ և աւելին՝ կաթին մաքուր ըլլալովն աւելի ևս ապահովութիւն ձեռք բերուած կ'ըլլայ:

Մարֆան կ'ըսէ. «Ջերմութեան ազդեցութեան տակ լաւ դրութեամբ մը մաքրուած կաթերը կը նուազեցնեն արուստական դիեցման պատահարները, տղուն ծանրութիւնը գրեթէ կանոնաւոր աճման կ'ենթարկուի, և ստամոքսա-աղեքորներու քանակը կը նուազի»: Այս տեսութիւնը կը բաժնեն ինչպէս ֆրանսայի, նոյնպէս և ամբողջ աշխարհի մանուկներով զբաղող բժիշկներ:

Երկու տեսակ անխաղճ կարք կարելի է գործածել: Ամլացուած կաթ ձեռք բերելու համար երկու ձև կայ:

Կարելի է հրապարակէն ամլացուած կաթ գնել և կամ տան մէջ իսկ ամլացնել:

Ճարտարարուեստի միջոցաւ հրապարակի ամլացուած կաթերն (Կալիա, Ժիւրա, Նէքթար, Լը Բէլլըթիէ, Մօնտիա անուաներով ծանօթ կաթերը) նախընտրելի են երբեմն պարագաներու մէջ: Մեծ քաղաքներու մէջ այս կաթերուն նախապատուութիւն տալու է, որովհետև ինչպէ՞ս սնուցանեմ երախտ, ՏՕԳԹ, Յ, ԹԱՇՃԵԱՆ

Ֆանաւանդ ամառը կթումէն շատ վերջն է որ քաղաքի յաճախորդներուն կաթ կը տրամադրուի: Այդ պարագային ասան մէջ ամլացումը պահանջուած ապահովութիւնը չտար, կրնայ ջնջել կաթին մէջ գտնուող մանրէները, բայց չպիտի կրնայ ջնջել հոն յառաջ եկած թօքսինները և խմորումներու արդիւնքները: Մինչդեռ ճարտարութեամբ մէջ ամլացուած կաթը աւելի և բացարձակ ապահովութիւն կը ներշնչէ քանի որ կթումէն անմիջապէս վերջ բարձր ջերմութեամբ մը կ'ամլացուի:

Այդպէսով հանդերձ խոչնդոտ մը ևս կայ հարթելիք. ամլացուած և շատ մաքուր կաթի սրուակին խիցը բանալէ վերջ շիշին մէջ մնացած մասը դիւրին կ'արուի, կամ շատ ձգելու չէ և կամ իւրաքանչիւր ծծկերումի քանակով շիշերու մէջ ամլացուած կաթ գնելու է: Այս վերջին ձևը կիրարկել կեանքի մէջ դիւրին չէ. շատ քանակութեամբ կարելի կ'ըլլայ գնել և շիշին մէջ մնացած մասը գէթ 24 ժամ կը պահուի, ուրկէ յառաջ կուգայ յաճախակի կրկնուող պատահարները: Ամբողջ, կէս և քառորդ շիշերու մէջ ամլացուած կաթեր արդէն կը գտնուին, ջանալու է ամենափոքրերը գործածել և ստանել ըստ տղուն տարիքին մէկ կամ երկու ծծօնի, որով սրուակին խիցը 3-6 ժամ միայն բացուած պիտի մնայ և հետեւաբար, լառաջ գալիք խաթարումներն ալ նուազ պիտի ըլլան: Երբ կարելի ըլլայ կթումէն անմիջապէս վերջ կաթը տուն բերել տալ, տան մէջ 'ի գործ դրուած ամլացումը ևս բաւական ապահովութիւն կ'ընծայէ: Տան մէջ ամլացումը տեղի կուենայ 99 էն 100 աստիճաններու մէջ. ինչ որ անբաւական է, և պանրի-

նի մէջ գտնուող երբեմն մանրէներ կը դիմանան, որով այս կերպ ամլացուած կաթեր երկար ժամանակ չեն կրնար դիմանալ ինչպէս պիտի դիմանային ճարտարարութեամբ մէջ ամլացուած կաթերը: Ասով հանդերձ անվերապահ կերպով կարելի է օգտագործել առտնին պատրաստուած կաթերն, պայմանով որ յետագայ կանոններուն ենթարկուած ըլլայ:

Պէտք է կարը արկայցելէ կրուակն քիչ յետոյ, ու զայն ապստեղ 24 ժամուան մէջ եւ պահել շիշերը զով տեղ մը:

Այս պայմաններով տան մէջ ամլացումը իրագործելու համար կարելի է գործածել Սօքուէ ի գործիքը որ Փանթիյ ի կողմէ բարեփոխուած է: Ծծօններու իւրաքանչիւրին մէջ կը դրուի տղուն տարիքին համապատասխան կաթը զուտ կամ ջրախառնուած. շիշերը ունին իրենց կափարիչները: Պատրաստուած շիշերը կը դրուին ընկալուչներու մէջ և ամենքը միասին կը մտցուի մետաղէ տանին մէջ, երեք քառորդ ժամու ետացումը բաւական է կաթին ամլացման համար: Օղը չի կրնար շիշերու մէջ մտնել և աղտոտել պարունակութիւնը, արդարեւ երբ շիշերը պաղին պարագութիւն կը գոյանայ և կափարիչները դէպի ներս կը մխուին, ինչ որ կապացուցանէ թէ լաւ գոցուած է: Իւրաքանչիւր շիշը պիտի գործածուի ծծօնով դիեցման ատեն:

ՃԱՇԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱԻՈՐՈՒՄԸ

Այն կանոնները որոնք բացատրուեցան ծիծով դիեցման համար կիրարկելի են նաեւ ծծօնով սնուցման:

Հոն ալ իբր յենման կէտ կրնանք առնել տղուն ծանրութիւնը կամ տարիքը:

Հեղինակներէ շատեր իրաւամբ պնդած են երկու տեսակի կաթնտուութեան իրարմէ բաժնող տարբերութիւններուն վրայ, պանրինի կողմէ հարուստ եղող կովու կաթի գործածմամբ բնական է որ մարսողութիւնը դանդաղորէն տեղի կունենայ և հետևաբար ճաշերուն նուազ հարուստ և իրարմէ հեռացուած ըլլալը հարկեցուցիչ կը դառնայ: Այս տեսակէտէն է որ ծագում կ'առնէ 3 ժամը անգամ մը ծծօնով սնուցանել (օրը 7 անգ.) փոխան 2 1/2 ժամը 1 անգամ ծիծ տալու (8 անգամ): Բայց փորձարկութիւնը ցոյց տուած է թէ այնքան այլազանութիւն մը դնելը հարկեցուցիչ չէ:

Երբ տղուն կոփու կաթ կուտանք, հարկ է միայն յարմար ջրախառնում մը և շաքարի յաւելում: Գալրով ճաշերու քուիւն, այդ կախում ունի առաւելապէս տղուն անման վիճակին: Պատահած է պարագաներ նոյնիսկ ծծօնով սնած երախաներու համար որ 24 ժամուան մէջ 10. 12. 14 անգամ պղտիկ ճաշեր ընել տալ յանձնարարուած է (էօժ. Թէռիէն): Ընդհանուր առումով տղան որքան որ պղտիկ ըլլայ ճաշերու թիւը այնքան շատ պէտք է ըլլայ, առաջին 3 ամիսներուն համար օրական 8 ճաշ, 7 ճաշ 3-6 ամիս իսկ վեցերորդ ամիսէն սկսեալ օրական 6 ճաշ: Այս պէտք է ըլլայ ընդհանուր օրէնք թէ ծիծով և ծծօնով սնուցման համար: Առաջին ամսուան համար յատուկ խոհեմութիւն և զգուշութիւններ հարկեցուցիչ է, աւելի ջուր և շաքար աւելցնելէ պէտք չէ վախնալ: Առաջին շաբթուան ծիծով սնած տը-

ղուն համար ցոյց տրուած բոճիկին նոյն իսկ կէտը տալու է:

Ըստ 15 րդ. էջին մէջ բացատրուածին տղուն անհրաժեշտ կաթին քանակը կը տրուի սարիքը կամ ծակրութիւնը ուղղեցոյց առնելով:

Յետագայ տախտակը ցոյց պիտի տայ թէ զանազան հեղինակներու ցոյց տուած թուանշաններուն և կիրարկումը յանձնարարուած օտարազով ձեռք բերուած թուանշաններուն մէջ գրեթէ կատարեալ նմանութիւն մը կայ:

Տարիք.	Ըստ Մարգսի	Հաշուուած քուակշիւներ.	
	24 ժամի մեջ	քս սարիքի 24 ժամի մեջ	քս ծակրութիւն 24 ժամի մեջ
1 ամսու	630 (մէկ երրորդ)	640	592
2	700 — 840	720	720
3	700 — 840 (մէկ քառորդ)	770	728
4	840 — 875 զուտ	840	840
5	900	910	938

Ինչպէս որ խօսուած է ծիծով դիեցման մէջ հոս այս տարազը հակակշիւելու է տղուն ծանրութեան կըշիւտով ձեռք բերուած ցուցումներով և եթէ հարկեցուցիչ դառնայ քանակն աւելցնել կամ պակսեցնել:

6 րդ. ամիսէն վերջ կաթին քանակը աւելցնելու կարիք չկայ. շատ մը պարագաներու մէջ երբ տղուն

ծանրութիւնը այսքան կաթով չաւելնար, կաթին քանակը աւելցնելու տեղ ճաշերէն միոյն մէջ քիչ մը ալիւր աւելցնել լաւագոյն է:

Ծծօնով սնուցնակ սրսահարները.— Կարելի է ըսել թէ ծիծով սնուցմամբ յառաջ եկած պատահարները որքան որ սակաւ են, ծծօնով սնուցման մէջ նոյնքան և աւելի յաճախողէս են:

Յաճախ այս պատահարներուն տեղի չի տրուիր. երբ ի վերե բացատրուած կանոններուն ճշգրտութիւն ենթարկուինք:

Յառաջ եկող խանգարումները տարբեր ծանրութեան ասթիճաններ ցոյց կուտան. ոմանք իսկական հիւանդութիւն մըլլալով, մասնաւոր ինամքի և սնունդի պետքը ցոյց կուտան: (Հիւանդութեանց պարագան մեր գիրքին մաս չի կազմեր) ըսենք միայն որ ապագային յառաջ գալիք ոսկրաթեքութեան, Պարլովի հիւանդութեան նման ախտերէ զատ գէշ սնուցման հետեւանքով յառաջ եկած հիւանդութիւնները չորս տիպարի վրայ կրնան ըլլալ. (ծաղկաւէտ տիպար (type florique), ստամոքսաբնդերային տիպար, հիւծիչ տիպար և սակաւարիւնային տիպար): Այս խանգարումները չորս պատճառներէ յառաջ կրնան գալ:

1) Անբաւարար սննդառութիւն.— Այս պատճառը յաճախակի գոյութիւն կրնայ ունենալ ծծօնով զիւցման մէջ: Այս պարագային տղան ծանր հիւանդութեան մը երեւոյթները ցոյց չի տար, միայն շատ խելոյք (Պիւտէն) և իր ծանրութեան կշիռը բնականէն նոսրաց* է:

*Այս նուազումին աւթիւ պէտք է փնտռել թէ տղան մարտողական խանգարումներ կամ այլ պատճառներ չունի, ապա ցուցանող ծանրութեան կշիռին նուազման պատճառը:

Կրնայ պատահիլ որ յիշատակելի կերպով անբաւարան սննդառութիւնը մարտողական խանգարումներու պատճառ ըլլայ (սակաւ սննդառութեան հետեւանօք փրօխումներ): Երբեմն տղաք կը փսխեն պարզապէս անոր համար որ պէտք եղած կերպով սնունդ չեն առած, և երբ իրենց իրաւունքը եղող սնունդը տանք, փսխելները ինքնին կը դադրին:

2) Գերսնուցում.— Տասը պարագաներու իննին մէջ թեթեւ կամ ծանր խանգարումներ կրնան յառաջ գալ ծծօնով սնած տղոց մօտ: Այս ախտաբանական ձևերը արդէն յիշուած են:

Ստամոքսա-աղերորային ձևին մէջ, գերսնանունը որպէս պատճառ մէջ տեղ հանել շատ դիւրին է. տղան յաճախ և շատ սնունդ կ'առնէ:

Ախտաժէտ կամ սակաւարիւնային ձևերու մէջ գերսնունդը աննշմար կ'անցնի, երախան տժգոյն է, կը նիհարնայ և մարտողական խանգարումներ չունի: Այս տեսակ պարագաներու մէջ սխալ կերպով կուզեն աւելցնել տղուն առնելիք բնական քանակը, որ արդէն շատ իսկ էր:

3) Գեշ սնակ կար.— Այս տեսակ կաթերու գործածութեան մէջ յառաջ գալիք պատահարները կրնան ըլլալ սուր կամ հնամի (chronique): Սուր վիճակները (ստամոքսա-աղերորբեր) յառաջ կրնան գալ կաթին ամլացման մէջ գործուած ու է թերութեանէ, Հնամիները, նոր մարտողական խանգարումներու ձևին տակ երեւան կուգան, միայն տարբարանական լուծում մը կաթին գէշ կամ աղէկ ըլլալը պիտի կրնայ ըսել. հարկ

է փնտուել նաև թէ արդեօք տրուած կաթը համեմա-
տաբար շատ երիտասարդ կամ ծեր* է, և կամ կթուած
կովը գէշ սնուցուած է: Այս օրինակ պարագաներու մէջ
երբ ապահով ենք թէ կաթընտուութեան սլայմաններու
մէջ ու է սխալ չէ գործուած պէտք է կարը փոխել: Երբ
անկարելի է մայրական դիեցում, ջրախառնումը բարե-
փոխել, հում, իշու և կամ մարսուած կաթ փորձել
հարկ է:

4) Կարի հանդիպ սննհանդուրժութիւն.— Այս մի-
ջոցներուն ամենքն ալ փորձարկելով հանդերձ երբ մար-
տողական խանգարումները կը յարատեւեն, հարկ է մը-
տածել թէ կաթի հանդէպ անհանդուրժութեան: Այս
անհանդուրժութիւնը երբ գոյանայ, տարբեր սննդա-
տուական ձև մը հարկ է որդեգրել որուն պիտի անդրա-
դառնանք. (բանջարեղէններու և ալիւրայիններու խա-
շածոյ):

(*) Արդարեւ երբեմն կը պատահի որ երբ կով մը երկայն ժա-
մանակ է ի վեր կը կթուել, սուած կաթը տղուն համար անմա-
սելի կ'ըլլայ:

Բ.

ԻՆՆԵՐՐՈՐԴ ԱՍՍԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՍՆՆՂ ԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ
ԿՍԹԸՆՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏՅՈՒՄԾ

ԲՍՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐ

(Առաջին խոժիֆներ, կաթի կտրել, ճաշերու կանոնաւորում)

Երախան երբ ութն ամիսը լրացնէ, անոր աւելի
սննդարար կերակուրներ տալու ստիպուած ենք, քանի
որ այս տարիքէն սկսեալ կաթը տղուն աճումին սատա-
րող տարրերը բաւարար չափով չկրնար պարունակել,
և եթէ միմիայն կաթով սնուցանել ուղենք շատ աւելի
մեծ քանակութեամբ հեղուկ խմցնելու հարկին տակ
պիտի գտնուինք, որպէս զի տղուն աճումը կարելի
ըլլայ ապահովել:

Ուրեմն այս շրջանէն սկսեալ երախային սննդաու-
թեան մէջ կարևոր բարեփոխումներ պիտի ներմուծենք,
առաջին խոժիքները պիտի տանք, և կաթէ կտրել
պիտի սկսինք երբ երախան ծիծով է դիեցուած, կաթին
և պարզ խոժիքներուն տեղ աւելի սննդատու ուտելիք-
ներ պիտի տանք:

1. Առաջին խոժիֆներ

Առաջին բարեփոխումը որ բացարձակ կաթըն-
տուութեան մէջ պիտի մտցուի, մէկ ծծկերու մի և կամ
ծծօնի տեղ խոժիք մը տալն է:

Ա.— Առաջին խոճիկը Երբ սաղա հ.— Տարիքը մեզի համար ուղեցոյց է: Բնական աճում ունեցող երախայի մը խոճիք կերցնելու ժամանակը իննբորորդ ամսուն սկիզբն է: Երբեմն հեղինակներ խոճիքներու գործածութեան ժամանակը աւելի կը յիտաձգեն մինչև տղուն 12, 13, 14 ամսու ըլլալը, ենթադրելով որ տղան այդ ժամանակամիջոցէն առաջ նշայեղենները մարսելու ի վիճակի չէ: Արդ, այս տարիքին մէջ ընդհանրապէս կաթը այլևս բաւարար սնունդ մը չէ և որպէս զի բաւարար ըլլար պէտք պիտի ըլլար շատ մեծ քանակութեամբ հեղուկ խմցնել, բան մը որ տղան իր աճումին անհրաժեշտ տարրերը գտնելու մէջ դժուարութիւններու պիտի ենթարկէր, և աւելին արդեօք այսպէս երկար ժամանակ բացարձակ կաթընտուութիւնը պատճառ մը չէ տղայոց մօտ երեւան եկած խոշոր օրովայններուն, անմարսողութիւններուն և ողնաթիւքութեան:

Ա.— Ասկէ զատ Թէոսիէն իր փորձերով կրցած է ապացուցանել թէ դիեցիկը կարող է աւելի կանուխ այսինքն իր կենաց առաջին ամիսներուն կամ շարաթներու ընթացքին իսկ մարսել նշալն: Եւ արդէն չէ՞ մի օր շատ պղտիկ տարիքի մէջ յառաջ եկած տղայոց անմարսողութիւնները միմիայն ջրաբնածխային սննդառութեամբ կարելի կ'ըլլայ դարմանել: Բայց այս բացատրութիւններէն պէտք չէ հեռուցնել որ երախային կենաց առաջին օրերու մէջ օովորաբար խոճիքներ տալ պէտք է, այլ հաստատել որ ծծօնով սնանող տղոց Տրդ և ծիծով դիեցուած տղոց 7 րդ ամիսէն սկսեալ առաջին

խոճիքներու գործածութիւնը թոյլատրելի է և շատ օգտակար:

2.— ՏՂՈՒՆ ԱՃՈՒՄԸ մէկին ուղղորոշութիւն մը կուտայ: Ինչպէս դիեցման նոյն պէս և սննդատուական ձեւի փոփոխման մէջ մեզ ուղղութիւն կուտայ:

Էն կարեւորը սա հ քե պեճ Կ զգուշանալ տղուն շատ քանակութեամբ հեղուկ խմցնելու և օրական առնելիք հեղուկին քանակը մէկ լիտրը պէտք չէ անցնի:

Ա.— Երբ այս քանակութեամբ կաթ առնելով աղան 9 րդ և երբեմն ալ 8 րդ ամսու եղած առնելու առանց ո և է պատճառի չաճիր, առանց կաթի քանակը աւելցնելու պէտք է դիմել խոճիքներու գործածութեան:

Բ.— Երբ երախան յամեցած է (այօինքն տարիքին համապատասխան ծանրութիւնը չունի), կաթընտուութիւնը պէտք է շարունակել, այնքան առնել որ կաթի քանակը մէկ լիտրը չանցնելով տղան իր տարիքի ծանրութիւնը ունենայ և երբ հարկ ըլլայ, տղուն ծանրութիւնը աւելցնելու համար այս քանակը անցնիլ, մէկ ճաշին տեղ խոճիք մը տալով:

Կան երբեմն խիստ հազուադիւտ պարագաներ ուր ազաք դեռ շատ կանուխէն իսկ չեն հանդուրժեր, ոչ թէ միայն կովու՝ այլ նաեւ կնոջ կաթով բացարձակ սնանութիւնը և կամ դէ՛յ կը մարսեն և կամ կը մերժեն առնել իրենց աճումին անհրաժեշտ քանակը. այն առնել հարկեցուցիչ կը դառնայ կաթին հանդէպ այս անախորժութեան առաջին առնելու համար, ճաշերէն մէկ կամ երկուքին

տեղ խոծիքներ տալ: (*) Կրնայ պատահիլ որ կաթըն-
տուութիւնը բոլորովին դադրեցնելու ստիպողութիւն մը
ըլլայ, այն ատեն maltի խոծիքներու նախապատու-
թիւն տալու է:

Այս զանազան ուղղորոշութիւնները երկու ամբողջ
մէջ կրնանք ամփոփել.

1. Խոծիքներու գործածութիւնը օգտակար է բնական
տոգ մօտ 8րդ անտէն սխեմայ. այս տարիքի մէջ ալիւրա-
յիններու գործածութիւնը տղան աճումին կը նպաստէ:

2. Խոծիքներուն գործածութիւնը հարկեցուցիչ է երբ
երախային ծանրութիւնը կայուն կը մնայ փոխանակ ա-
նկող:

Բայց այդ վիճակը բացարձակ կաթընտուութեան
միջոցին առաջ եկած ախտաբանական երեւոյթներէն
զերծ պէտք է ըլլայ:

Այս ուղղորոշութիւնը կ'իրականանայ երկու պա-
րագաներու մէջ. կամ տղան կը մերժէ առնել իրեն
անհրաժեշտ կաթի քանակը, եւ կամ բաւական չափը ե-
ղող մէկ լիդրի քանակը անբաւական կուգայ տղուն
սնանումը ապահովելու:

3. Առաջին խոծիքները ինչպէս սպորտ է. — Առա-
ջին խոծիքները շատ նօսր ըլլալու են այնքան օր կա-
րելի ըլլայ ծծօնով տալ. փոխանակ տղան ծծօնով կաթ

(*) Այս պարագային նախապէս վտանգ ըլլալու է թէ կաթի
հանդէպ այս անախորժութիւնը, ճաշերու ժամանակի վատ
կարգաւորումի մը արդիւնքը չէ, եւ ժամանակէն առաջ խըռ-
ժիքներու գործածութեան սկսելէ առաջ պէտք է նախ կանո-
նաւորել կաթընտուութեան միջոցները:

առնելու, պիտի առնէ ալիւրախառն կաթ. ասկէ զատ
ճաշերու կանոնաւորումին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն.
տղան կը շարունակէ առնել այնքան ծծօն և այնքան
կաթ որ իր իրաւունքն է:

Այս խոծիքները պատրաստելու համար տղան իւ-
րաքանչիւր ճաշին ուժիկը եղող կաթի քանակը առնելու
է և վրան սուրճի մը դդալ ալիւր աւելցնելով լաւ մը
հալեցնելէ վերջ եփելու է. (1) Նախապէս մէկ յստակ
խոծիք տալու է, և երբ տղան ծանրութիւնը չաւելնար
երկու, և կամաց կամաց ալիւրին քանակը աւելցնելու է:

4. Զանազան ախտեր. — Առաջին խոծիքներու
համար էն լաւ ալիւրները էն պարզերն են ինչպէս ցո-
րենի, բրինձի, գարիի ալիւրները:

Աւելի վերջերը, սննդառութեան մէջ զանազանու-
թիւն մը մտցնելու, և երբեմն ուղղորոշութիւններու
հետեւանք տրուած ըլլալու համար կարելի է գործա-
ծել նաև ուրիշ ալիւրներ: Անոնց տեսակները շատ են.

1. ՊՄՐԶ ԱԼԻԻՐՆԵՐ. — Վարսակի ալիւր էն հա-
րուստն է ճարպի կողմէ, և հետեւաբար օժտուած մեղմ
մաքրողական յատկութիւններով. իր սեղիւղոյի քանակը
բարձր է: Այս ալիւրը յարմար է պնդութիւն ունեցող տղոց,
դժբաղդաբար տղաք չեն ուզեր յաճախ առնել և իր
պարունակած բարձր քանակութեամբ Սեղիւղոյը զայն
դժուարամարս կը դարձնէ: Բայց օգտակար է երբեմն
պարագաներու մէջ զուտ գործածելու տեղ կարելի է
ուրիշ ալիւրներու հետ խառն գործածել:

(1) Խոծիքի պատրաստութեան կերպ. — գաւաթի մը մէջ դը-
դալ մը ալիւր դնել եւ վրան կամաց կամաց քանի դդալ կաթ
աւելցնել եւ խառնել, պող վիճակի մէջ: Երբ ալիւրը լաւ մը
հալի, կաթին մնացեալ մասն ալ վրան աւելցնելէ վերջ եփել
յարատեւ խառնելով:

Բրիճնի պիւր.— Հարուստ է ջրաբնածուխի կողմէ
և յարաբերաբար աղքատ սպիտի կողմէ. կը պարունակէ
նուազագոյն քանակութեամբ ճարպ և Սեյիւլոզ: Այս
ալիւրը յարմար է շատ պզտիկ տղոց և անոնց որ հա-
կամէտ են լուծում ունենալու: Իր բաղադրութիւնով
հակոտնեան է վարսակի ալիւրին որ առատ քանակու-
թեամբ ճարգ, սպիտ և Սեյիւլոզ կը պարունակէ:

Արաուրուք.— Արաուրութը տեսակ մը նշայ է որ
ձեռք կը բերուի ձամայիքի մէջ մշակուած բոյսի մը
արմատէն:

Սպիտի կողմէ շատ աղքատ, և ջրաբնածուխի կողմէ
շատ հարուստ է. կը գործածուի բրինձի ալիւրին գոր-
ծածութեան պարագաներուն մէջ: Ախորժածամ և դիւ-
րամարս է:

2.— ԲԱՂԱԴՐՈՒԱԾ ԱԼԻԻՐՆԵՐ (*).— Երբ տղան
պարզ ալիւրներով շինուած խածիքներէ զգուիլ սկսի,
կարելի է դիմել հրապարակի վրայ վաճառուող պատ-
րաստ բաղադրուած ալիւրներուն: Այս ալիւրներուն էն
նպատակաւ յարմարը գտնուած է Արիսթօզը և Սերեպիմը,
որոնք յատկութիւնն ունին նաև պնդութիւն ունեցող
տղայոց կղկղանքը կանոնաւորելու:

Արիսթօզը, ցորենի և վարսակի ալիւրներու խառ-
նուրդ մըն է. որուն վրայ աւելցուած է բնական և
իւրացումը դիւրին ծօսփարներ: Այս յատկութիւններովը
Արիսթօզը կարելի է յանձնարարել առաջին խոժիքներու
համար:

(*) ՎԱՌԻՍՈ ապացուցած է թէ ժամանակէն առաջ քա-
ջաօի գործածութիւնը պատճառ է տղայոց սակաւարիւնութեան
եւ մարսողական խանգարումներու:

Սերեպիմը թեփերը չհանուած հունտերով պատրաս-
տուած և շատ նրբօր էն փոշիացած ալիւրներու բաղադ-
րութիւն մըն է, ֆորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ
թեփը դժուարամարս չըներ ալիւրը արդ զիտ ենք
որ թեփը կը պարունակէ բոյսին հանքային տարրերու
(ֆոսֆատ) մեծ մասը ուրկէ երախան զրկած կ'ըլլանք
երբ անթեփ հունտերէ պատրաստուած ալիւրներ կեր-
ցնենք:

Շատ պզտիկ տղոց կարելի է գործածել թիւ 1.
Սէրէպիմը ուրիշ ալիւրներ ալ գործածելի են. զոր
օրինակ.

Ռաֆալ.— զանազան ալիւրներու խառնուրդ մըն է.
իր բաղադրութիւնը.

Խարկուած քաքաօ	}	իւրաքանչիւրէն 60 կրամ
Գեանախնձորի նշայ		
Բրինձի ալիւր		
Սալէք		15 կրամ.
Շաքար		25 »
Վանիլ		1 »

Գարով պիւր (ֆարին լաքթէ) որ ձեռք կը բերուի
պարագութեան մէջ կաթը կեղրոնացնելով և վրան
խորոված հաց, շաքար ևն. աւելցնելով.

Ահա իր բաղադրութիւնը (Քոմպի*)	
Նշայեղէններ	79.01
Սպիտակեղպեր	9.85
Ճարպեր	1.67
Հանքային աղեր	2.17
Ջուր	5.80

(*) Քոմպի. կողմէ տրուած տղայոց՝ ախտաբանութիւն
հատոր 1, էջ, 55.

Այս ալիւրին խոծիքը կը պատրաստուի կաթ կամ ջուր աւելցնելով. սովորաբար 1 դգալ ալիւրին 7-8 դգալ ջուր կը խառնեն:

Ճօսփային Ֆալիեո ը որ խառնուրդ մըն է բրինձի ալիւրի, թաքեօքաի, գետնախնձորի նշայի և արաուրութի կը պարունակէ նաև քաքաօի փոշի և կիրի ֆօսֆատ: Այս պատրաստութիւնը շատ քիչ կը տարբերի ռաֆանէն:

Աշինան պեկեօիֆրիւս. զանազան ալիւրներու խառնուրդ մըն է, մեծ տղաք ախորժակով կուտեն, երբ արդէն յափրացած են վերոյիշեալ պատրաստութիւններէն, չօքօլայով և առանց չօքօլայի տեսակներ կան: Իր բաղադրութեանը մէջ կը մտնեն ցորենի, վարսակի, եգիպտացորենի, դարիի, բրինձի, պանանի և կտաւաի ալիւրները: Իր բաղադրութեան մէջ դտնուող վարսակի և կտաւաի ալիւրները պնդութիւն ունեցող տղայոց օգտակար են:

Այս ալիւրին ֆօսֆատի քանակութիւնը բարձր է:

Ազօդ	8,7 %
Բօդաս	2,2 —
Կիւր	0,40 —
Փսփօխական թթու	4,20 —
Պրկաթ	1

ԿԱԹԷ ԿՏՐԵԼ

Կաթէ կտրել կ'ըսուի երբ երախան մօրը կամ ստնտուին ծիծէն կը զատենք, որով բնական դիեցման մէջ միայն կաթէ կտրել կայ:

Ո՞ր տարիքին կարե կտրելու է. — Կաթէ կտրելու ժամանակը որոշ չէ. ան կախում ունի շատ մը նկատառումներէ:

ՏՂՈՒՆ ՏԱՐԻՔԸ. — Որքան որ կարելի է տղան պէտք չէ կաթէ կտրել 10րդ ամիսէն առաջ և 18րդ ամիսէն վերջ: (Մառֆան)

Երբ տղան հասնի առաջին խոծիքներու տարիքին պիտի առնէ թէ խոծիքը և թէ մօրը կամ ստնտուին ծիծը:

Որքան որ կարելի է տղան մինչեւ 15 ամսու խոծիքներ ուտելով հանդերձ մօրը ծիծը առնելու է:

ԵՂԱՆԱԿ. — Շատ տաքերուն պէտք չէ կաթէ կտրել: Ամառը երախաներու ստամոքսա—աղեքորքեր շատ են, և այդ ատեն կաթէ կտրելը պատճառ պիտի ըլլայ որ տղուն մօտ այդ ախտին երեւան դալը դիւրացած ըլլայ:

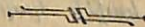
3. ՏՂՈՒՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ. — Հիւանդկախ, տկարակազմ և աճումը յամեցած տղոց համար հարկ է երկար ժամանակ ծիծ տալ: Թուուօ և Թառնիէ կը

յանճնարարին տղուն ախայ հանած ժամանակը կաթէ չկարել:

4. ԲՈՆԻ ԿԱԹԷ ԿՏՐՈՒԻՒՂ.— Երբեմն տղաք իրենք իրենց կաթէ կը կտրուին, երբ կաթնահոտումը կը դադարի. ուրիշ պարագաներու մէջ մօրը առողջութիւնը պատճառ կ'ըլլայ անմիջական կերպով կաթէ կտրելու (յղութիւն, հիւանդութիւն):

Բ.— ԻՆՅԱԽԱ ԱԿԵՏ Ե ԿԱՔԻՆ ԿՏՐԵՂ.— Կաթէ կտրելու արարողութիւնը յառաջատուական կերպով պէտք է ըլլայ. պիտի ընթանանք այնպէս, ինչպէս խոճիքներու գործածութեան համար ընթացանք քանի մը ծիծի տեղ խոճիք կուտանք, աւելցնելով կամայ կամայ խոճիքներու քանակը և պակտեցնելով ծիծերը. ծիծը տալու է մինչեւ 14րդ կամ 15րդ ամիսը: Երբ բռնի կաթէ կտրելու հարկադրութիւն ըլլայ, պէտք է ծիծով դիւցուծին տեղ խառն կամ արուեստական դիւցուծ ընել (այդ հարկադրութիւնը վերեւ յիշուած ժամանակէ առաջ ըլլալու պարագային): Յետոյ Զրդ ամիսէն սկսեալ պիտի տրուի առաջին խոճիքները եւայլն, ըստ վերեւ բացատրուածին:

12ՐԴ ԱՄԻՍԷՆ ՎԵՐՁ ՃԱՇԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱԻՈՐՈՒՄ

Ճաշերու կանոնաւորումին համար այն սկզբունքը որ մեզի ուղղութիւն պիտի տայ աս' է թէ տղուն աւելի անկարար կերակուրներ պիտի տանք և հեղուկին քանակը պիտի ըլլայ նուազ կամ հաւասար այն քանակին որ

մինչեւ այս տարիքը կառնէր, և ճաշերու միջոցը աւելի երկար պիտի ըլլայ:

Ա.— 12ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 18ՐԴ ԱՄԻՍ.— Արդարեւ 12րդ ամիսէն սկսեալ տղուն տրուած խոճիքները թանձր են, և ստամոքսին ընդունակութիւնը աւելցած ըլլալով, տղան կրնայ աւելի քանակութեամբ ուտել:

Շահաւոր է տղուն 24 ժամուած մէջ առնելիք կաթի քանակը 5 ուլ բաժնել որով իւրաքանչիւր անգամի 200 կրամ կ'ըլլայ:

Այս հինգ ճաշերէն երկուքը ծծկերում կամ ծծօնով մտուցում պիտի ըլլայ և երեքը 200 կրամ կաթով վերեւ յիշուած ալիւրներէն մէկին 3 դղալովը պատրաստուած խոճիք մը: Այս կերպով ճաշերը բարեփոխուած կ'ըլլան, ծծօնէն վերջ երեք ժամ և խոճիքէն վերջ չորս ժամ սպասել բաւական է:

Սա կերպ ճաշերու ժամանակացոյց մը կազմել կարելի է:

ժամը	6 ին.	200 կրամ կաթ
»	9 ին.	200 » »
»	12 ին.	խոճիք
»	4 ին.	200 կրամ կաթ
»	7 ին.	խոճիք

Տղան 14 կամ 15 ամուս ըլլալուն իւրաքանչիւր խոճիքի հաւկիթի դեղնուց մը աւելցնել կարելի է:

Բ.— 18ՐԴ ԷՆ 24ՐԴ ԱՄԻՍ.— Մինչեւ հիմայ տղան օրական մէկ լիտր կաթ առաւ հեղուկ կամ խոճիկ վիճակի մէջ: Շատ տղաքներ աւելի երկար ժամանակ այս կերպ մնանումով կը գոհանան և երբ կը տեսնենք

որ այսպէս կը շարունակեն աճիլ ոչինչ փոխելու է, բայց այս տարիքէն վերջ երբեմն տղաք չեն կրնար այնքան քանակութեամբ հեղուկ կամ խոճիք վիճակի տակ կաթ առնել, և կինօն ապացուցած է թէ կաթի գործածութեան չափազանցութիւնը կրնայ տեղի տալ դժուարամարսութեան: Կաթէ կտրելէ յետոյ յառաջ եկած այս դժուարամարսութիւնը արդարեւ հետեւեանքն է երկար ժամանակ կաթով մնուցման, ուրկէ փրկելու համար տղան բուսական է կաթի քանակը պակսեցնել կամ ջնջել:

Սա՛ ցոյց կուտայ թէ այս տարիքէն սկսեալ նոր կերակուրներու պէտքը զգալի է, և պէտք է ճաշերէն միայն հաւկիթ կամ բիրտե տալ: Այս շրջանին է նաև որ պէտք է վախճալ գերօնուցումէ: Վերեւ յիշուած սկզբունքը պէտք է մոռնալ որքան կերակուրը սննդաւոր ըլլայ, քանակը նոյնքան պիտի և նուազ ըլլայ: Որով և ճաշերու թիւը պէտք է աւելի պակսեցնել և իջեցնել 4ի ժամը 8 ին. 200 կրամ կաթ կամ Ֆօսֆօթին Ցերեկ հաւկիթ և բիւրէ (100) կրամ, քիչ մը հացով ժամը 4 ին. 200 կրամ կաթ կամ չոր կարկանդակ մը Երեկոյին հաւկիթի ղեղնուցով խոճիք

Պէտք է զգուշանալ ջուրի տեղ կաթ տալէ ինչ որ տղուն գերմանումը պիտի իրականացնէր. տղուն համար լաւագոյն ըմպելին մաքուր օրտն է:

Գ. — ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ցերեկուան ճաշին քիչ մը ուղեղ, խաշած ձուկ, ձերմակ կամ կարմիր միս կրնայ տրուիլ:

Ճաշերը այսպէս պէտք է դասաւորել.

Առաւօտուն 250 կրամ կաթ.
 Ցերեկին միտ 50 կրամ, բիւրէ կամ խմորեղէն 150 կրամ, և մրգանոյշ:
 Ժամը 4ին. քիչ մը կաթ կամ չոր կարկանդակ
 » 7ին. հաւկիթ մը, բիւրէ, եփած պտուղներ մրգանոյշներ կամ կաթնապուր

Եւ որպէս ըմպելի միայն ջուր.
 Այս ժամանակէն սկսեալ ճաշերու մէջ զանազանութիւն պիտի մտցուի և ցերեկուան ճաշը էն առատը պիտի ըլլայ ահա՛ թէ մօտաւորապէս ինչ կարելի է տալ երեք տարու տղեկի մը.

Միս	70 — 80 կրամ
Ալիւրաւոր բանջարեղէն	150 — 200 »
Կանանջ բանջարեղէն (Ցանցառ կերպով)	70 — 100 »
Հաց	5 — 20 »

Այս քանակութիւնները շարունակաբար պիտի աւելնան բայց միմիայն մէկ ճաշի համար, իսկ միւս ճաշերը չպիտի փոխուին և ջուրը պիտի մնայ միակ ըմպելին:

Հ Ա Յ Բ Ո Ւ Ժ Ա Կ

ԲՃՇԿԱ-ԱՌՈՂՁ. ԱՄՍՈՐԵԱՅ ՀԱՆԳԻՍ

ՏՆՈՐԷՆ — Խմբագիր՝ Տօփ. Ե. ԹԱՇՃՅԱՆ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կանխիկ 100 ՂրԵ (12) թիւի համար

Ընթերցողները Ձրի կստանան սարիւն մէկ կամ երկու գիրք

«ՀԱՅ ԲՈՒԺԱԿ», Մասնաշարհէն

Բաժանորդագրութիւնները կ'սկսին առհէն առնոյ մէկին

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎ
ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ
ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ
ԿՈՄՍՏԱՅԻՆ ԿՈՆԿԼԱՎԻ ԿՈՆԿՐԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԿԼԱՎ

« Ազգային գրադարան »

NL0278126

Հ Բ Ա Տ Ա Բ Ա Կ Ե Լ Ի Գ Ո Ր Ծ Ե Բ

1. ՅՂԻ ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ,
2. ԱՌՈՂՋ ՄՆԱԼՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՌՕՁՄԷՐԻ
(ԶՐԻ «Հայ Բուժակ»,ի ընթերցողներուն)

Գին՝ 30 Ղրշ.

Հ Բ Ա Տ Ա Բ Ա Կ Ո Ւ Փ Ի Ի Ն

«ՀԱՅ ԲՈՒԺԱԿ», Բժշկա-առողջապահական
հանդէսի

Կ. ՊՈԼԻՍ, Պահօքի հարու Շապնի Խան քիւ 6